

**LITERATURA I INTERCULTURALITAT: ESCRIPTORES
I ESCRIPTORS DEL MÓN.**

**Propostes didàctiques i recursos per a treballar i
eixamplar la literatura des d'un punt de vista
pluriètnic i no androcèntric.**

**HELENA ALVARADO I ESTEVE
CURS ESCOLAR 2000/2001**

ÍNDIX

	Pàgina
1. Introducció	1
1.1.Antecedents del tema objecte del treball	1
1.2.Explicació del tema	3
1.3.Objectius	5
1.4.Hipòtesi inicial del treball i marc teòric	7
2. Treball dut a terme	8
2.1.Disseny del pla de treball	8
2.2.Metodologia emprada i recursos utilitzats	10
3. Resultats obtinguts	13
3.1.Bloc 1: Àfrica/Oceanía	13
3.2.Bloc 2: Àsia	14
3.3.Bloc 3: Europa: les literatures oblidades	15
4. Conclusions	16
5. Relació dels materials continguts en els annexos	19
5.1.Annex 1: Àfrica/Oceanía	19
5.2.Annex 2: Àsia	28
5.3.Annex 3: Europa: Les literatures oblidades	36
6. Bibliografia	42-59

Introducció

1.1. Antecedents del tema objecte del treball

L'estudi de F. Carbonell "Minories culturals i lingüístiques" a "L'escola ara i aquí. Condicionants sociopolítics i reptes educatius" (presentat al seminari de "Immigració, integració i llengua", 1997), analitza mitjançant diversos gràfics elaborats pel Gabinet Tècnic del Departament d'Ensenyament, el total de la població estrangera escolaritzada (alumnat procedent de la Unió Europea, resta Europa, Magreb, resta Àfrica, Amèrica Nord, Amèrica central i SUD, Àsia i Oceania) i les conclusions finals és que creix de manera continuada cada any (actualment entorn del 10-15% anual).

Efectivament, la nova realitat a les aules amb la incorporació d'escolars d'altres comunitats i països, fa que el tema de la interculturalitat sigui de cabdal importància i que tingui una implicació directa i real en la millora de l'ensenyament i que, de retruc, es faci imprescindible el reciclatge per part del professorat en aquesta qüestió per tal que hi hagi una millora en l'exercici de la seva tasca professional. Una educació que contempli la interculturalitat és la resposta pedagògica a l'exigència de preparar el jovent per a desenvolupar-se en una societat democràtica i, cada cop, més multicultural.

Un cop d'ull a Internet ens remet a un interès creixent pel tema ja que des del moment de la tria del tema fins ara, s'hi ha anat incorporant molta més informació relativa a com educar en i amb la diferència. Només cal consultar les webs interessades en l'ensenyament com la del Departament d'Ensenyament el qual ja fa temps que va incorporar a "L'escola Oberta" el tema "Educar en la diferència", web que cal seguir amb interès ja que s'hi van penjant tot sovint novetats relatives a la interculturalitat. Són de destacar les seccions de "Contes interculturals", en què s'ofereixen un parell d'apartats, concretament un de molt interessant ja que es destriuen contes segons l'edat i una determinada temàtica com és ara: la immigració, les cultures extingides, o les cultures itinerants, recull que subscriu Rosa Sensat amb el seu habitual interès per la contribució a l'ensenyament i l'actualització de continguts adequats a la realitat social i cultural de l'alumnat, i un altre apartat amb el nom de "Contes d'arreu del món" que pretén donar a conèixer la infinita varietat de la cultura popular de tradició oral, la importància de la paraula i de les històries que expressen la manera de sentir i pensar dels pobles. Es tracta d'un recull de dinou narracions i llegendes provinents de cultures diferents que donen a conèixer cultures tan dispars com l'egípcia i la nordamericana, per posar-ne un exemple i que, evidentment, tenen la pretensió de potenciar la tolerància entre el jovent que els llegeixi per ajudar-los a descobrir les semblances i diferències entre totes les persones que compartim la terra.

També, una web com la de "Edualter" presenta un interès molt especial per tots els temes interculturals i, poc a poc, hi incorpora també la literatura de diversos països amb un toc d'atenció vers les cultures minoritzades o marginals. A més a més, i a banda de les organitzacions més tradicionals com la Unesco, per exemple, l'enfocament del tema ja és inel·ludible dins les noves organitzacions com la del Forum 2004.

Fins i tot, les editorials, atentes també als canvis socials, s'han fet ressò del tema de la diversitat (en aquest sentit és força interessant la bibliografia que recull el Seminari de Bibliografia infantil i juvenil de l'Associació de Mestres de Rosa Sensat). Moltes universitats han començat ja a incorporar els estudis "interculturals" i els estudis sobre "la diferència" en les seves ofertes educatives. (Fac. de Ciències de la Educació. Univ. Granada; Pompeu Fabra, etc) i també moltes "llicències" concedides al Professorat pel Departament d'Ensenyament contemplen des de fa alguns anys aquest tema.

Si repassem tant l'Ordenació Curricular d'Educació Infantil i Primària com la de la Secundària hi trobem propostes clares en les diferents àrees curriculars i, de fet, aquest treball s'insereix dins la nova proposta educativa que determina la Logse i s'ajusta a l'esperit del model de Batxillerat proposat pel Departament d'Ensenyament. En primer lloc, pel seu caràcter flexible perquè tant la seva estructura com el tipus de disseny permet d'adaptar-se a la diversitat d'interessos de l'alumnat en segon lloc, per oferir un currículum diversificat amb un gran ventall de disciplines optatives i interrelacionables que poden representar bé sigui un aprofundiment (literatura universal), o un centre d'interès (conèixer d'altres cultures), o bé la possibilitat de conèixer altres camps que no constitueixen la base del seu currículum.

També ateny els objectius generals i terminals de l'etapa i pretén desenvolupar uns processos actitudinals positius i progressistes en pro d'una educació intercultural i no sexista, i promoure el respecte i la comprensió per d'altres cultures, llengües o ètnies tot preservant i prenent consciència de la pròpia identitat.

.Alhora val a dir que també es trobaria dins de les directrius que promouen les Nacions Unides (article 4. Recomanacions sobre l'educació pel que fa a la comprensió internacional) i el Consell Europeu (articles 12-14 referents a l'educació) o, per exemple, l' "European Trade Union Committee for Education" i el seu interès per una educació intercultural.

Però tot i que l'interès per la interculturalitat va "in crescendo", ja de bon principi vaig trobar a faltar, i encara ara, uns materials que relacionessin el tema amb la literatura i/o que aprofitessin el gran cabal de coneixement humà i social que aporta la creació literària, i l'aprofitament d'una eina tant a l'abast de l'ésser humà per al seu creixement i canvi. Malgrat tot, hi trobava una mancança pel que fa a una certa actualització de recursos literaris i culturals (textos, llibres, vídeos, etc), així com també la necessitat de noves aportacions sobre el tema la qual cosa encara va encoratjar-me més a presentar aquest projecte. Es tractava, doncs, de continuar en una línia encetada pel Departament d'Ensenyament, a partir de 1996, i d'aportar i/ aprofundir des d'un punt de vista de coneixements i alhora també des d'un punt de vista didàctic, en els continguts curriculars. Alhora, val a dir que treballar amb els nois i les noies quan estat motivats sempre és més gratificant i era un bon incentiu treballar en un projecte que els podia ser engrescador.

Tot i això, la condició més important sempre és la sensibilització del professorat – ja que, difícilment es poden generar actituds interculturals si no es "posseeixen-", però sobretot també, perquè cal que pugui disposar d'unes eines pràctiques per facilitar la seva tasca. Unes eines amb les quals pugui fer arribar a l'alumnat una educació en valors, però sempre tot provocant-ne la motivació. I, certament, la literatura és una bona eina que entrellaça prou

bé el “prodesse et delectare”. Però, normalment, és difícil de trobar uns materials que s’ajustin als interessos i a les necessitats canviants de l’alumnat, per això, una de les meves grans motivacions per a emprendre el meu treball va ser el d’oferir uns materials que fossin versàtils i multidisciplinars i que, a més a més, la seva estructura oberta permetés d’anar incorporant nous materials i anar-los actualitzant. Es tractava, doncs, d’obrir un camí per a una nova visió de la literatura que articulés alhora una visió particularista i única amb una altra de més universal i plural, i oferís i facilités un mètode i unes orientacions per dur-ho a terme. Un treball que s’adaptés plenament no solament a la realitat creixent actual sinó també als nous dissenys curriculars i que aportés nous elements de treball i d’enriquiment a les aules.

1.2. Explicació del tema

.El títol del projecte “LITERATURA I INTERCULTURITAT: ESCRIPTORES I ESCRIPTORS DEL MÓN” enllaça amb l’ensenyament de la literatura universal des d’una transversalitat i el caire innovador és que

- a) hi afegeix nous conceptes
- b) pretén enriquir nous objectius generals i terminals
- c) vol eixamplar els continguts i, alhora, els aspectes actitudinals.

Amb això vull dir que es tracta no de “restar sinó de sumar”. Per tant, voldria expressar que contemplo del tot la matèria de “Literatura Universal” des d’un punt de vista positiu i trobo un encert que s’hagi incorporat com a tal en el nou currículum. És un apartat que és indispensable perquè complementa l’aprenentatge de les literatures autòctones i proporciona a l’alumnat una millor comprensió del fet literari i, en general, de l’art i de la cultura. Alhora, i tal i com al llarg dels anys de la meva experiència com a professora de llengua i literatura catalanes he vingut ensenyant, entronca amb el fet que la nostra literatura malgrat les seves pròpies peculiaritats, és el resultat d’una acumulació de tradicions, la majoria de les quals ens vénen de les arrels de la cultura occidental. Com entendre sinó- posem pel cas- J.Carner, C.Riba, o l’“Antígona” de S.Espriu?

Amb tot, voldria afegir que si repassem l’apartat de “Fets, conceptes i sistemes conceptuals” hi trobava a faltar la poca atenció a dos dels eixos curriculars importants de la nova Reforma Educativa com són, la igualtat d’oportunitats noi/noia i l’educació intercultural. De tot el devessall d’autors, tan sols hi dues autores: Emily Brönte i Virginia Woolf i també és evident el caire eurocèntric de la programació malgrat el títol d’“universal”.

En canvi, si tan sols fem un passeig per les llibreries actuals un dels fets literaris més importants dels nostres temps és precisament la multiculturalitat i la interculturalitat. I l’interès per la literatura no occidental s’ha eixamplat considerablement. Fent-ne tan sols un simple passeig trobarem dins el món àrab: Naguib Mahfouz, Amin Maalouf, Fatima Mernissi, Hanan al-Shaykh, Nawal al-Saadawi, Tahar ben Jalloun, etc. Dins de l’Àfrica subsahariana

autores i autors com : Chinua Achebe, Ahmadou Kourouma, Nuruddin Farah, Calixthe Beyala, Buchi Echemeta, etc.

Pel que fa als escriptors i escriptores asiàtics/ques: Arundhati Roy, Gao Xingjian, Dai Sijie, Yasar Kemal, Duong Thu Huong, Lulu Wang Ch'Oe Yun etc. O bé pel que fa als i les creadores literàries d'Oceània com per exemple: Sia Figiel, Alan Duff, Murray Bail, Bill Bryson, etc.

Així doncs, des d'escriptors i escriptores que escriuen en llengües vernàcules i estan traduïts, a tota una complexitat lingüística que mostra una transversalitat de llengües i cultures: autors nordafricans que escriuen en francès, les cultures xineses-americanes; afro-americanes, hindú-britàniques, japoneses-britàniques, etc. per donar-ne només un exemple.

Fins i tot sembla que l'"establishment" que atribueix els "Premis Nobel" ha pres consciència de la multiculturalitat i mostra la voluntat d'eixamplar i incorporar escriptores i escriptors d'altres cultures i maneres de pensar. A tall d'exemple: M. Mahfouz és el primer escriptor àrab que obté un Nobel (1988); Toni Morrison (1998), és negra, feminista i d'esquerres, el recent Gao Xingjian etc.

A més de tot això, hi ha una nova realitat a les aules que va en augment: la procedència d'escolars d'altres comunitats i països, la qual cosa ha fet que la configuració de l'alumnat hagi canviat radicalment en aquests darrers anys i, per tant, aquest fenomen ha catalitzat una nova adaptació curricular i, de retruc, l'adaptació del professorat a la nova situació.

Val a dir també que, atesa l'estreta relació entre literatura i societat, els esdeveniments recents de l'11 de setembre de 2001, han accelerat l'interès per les literatures no occidentals. L'endemà mateix de la caiguda de les Torres Bessones de Nova York, s'accelerava la compra d'assaig sobre el món islàmic; les editorials americanes i europees s'adonaven de l'escàs nombre d'autors i autores no occidentals dels seus catàlegs i s'apressaven a cercar assaigs i novel·les escrites des d'altres punts de vista. De sobte, es va fer evident la ignorància general sobre la narrativa del món musulmà i va sorgir una necessitat d'entendre què havia passat i per què.

Així doncs, l'enfocament del projecte, que articula literatura i interculturalitat, pretén l'aportació de nous continguts, flexibles i polivalents, atansats a les necessitats i als centres d'interès d'un alumnat immers en una societat cada cop més multicultural, diversa i canviant i té, per tant, la finalitat de posar a l'abast dels professionals de l'ensenyament un conjunt de materials teòrics i didàctics adaptats als nous dissenys curriculars que permetin desenvolupar continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals per afavorir l'educació intercultural en l'alumnat mitjançant l'ensenyament de la literatura des de l'àmbit de la interculturalitat per tal d'estimular l'esperit crític i atansar-los a un procés de maduració intel·lectual i humana tot ampliant el camp de consciència pel que fa al procés de socialització.

Alhora l'enfocament del projecte contempla un doble vessant. Atès que un bon sistema educatiu és aquell que no menysté ni margina cap col·lectiu social per raó de pertinença a un sexe o a un altre ni per pertànyer a una ètnia o una altra, l'estudi planteja la literatura- des de sempre font de coneixença i d'obertura a d'altres cultures i pensaments mitjançant l'acte creatiu- amb una nova concepció que eixampli de debò el concepte de literatura "universal" tot obrint l'horitzó més enllà de l'eurocentrisme i, així, oferir una realitat que no

sigui parcial, centralista o esbiaxada per tal d'encetar si més no, una relació transversal entre les diferents cultures del món i, per tant, incorporar el concepte d'interculturalitat que permet de resseguir els lligams entre elles, de veure'n les relacions i les influències i entreveure allò que és universal i comú i allò que és diferent per reivindicar alhora el dret a la diferència.

D'una altra banda, el projecte també s'articula i orienta amb un altre eix totalment relacionable que potenciï la igualtat entre els dos sexes, en aquest cas, tot oferint una tria equitativa entre les escriptores i els escriptors i amb un enfocament no androcèntric. Un altre eix, doncs, que incorpori també la creació literària feta per dones, i que contempli la dona com a subjecte creatiu per tal de crear models positius per a l'alumnat i oferir alhora una visió més plural del que ha estat la producció creativa i cultural humana. En conjunt, doncs, es pretén d'estimular i orientar l'alumnat en l'educació dels valors per tal d'educar persones capacitades per percebre la complexitat i ésser respectuoses envers les diferències mitjançant el coneixement, una eina indispensable per a desarticlar prejudicis i prevenir actituds prexenòfobes o sexistes.

El material sobre la literatura de diferents continents vol oferir elements teòrics i pràctics amb una selecció de textos que prioritzi els col·lectius a Catalunya, una temàtica prou àmplia i variada d'interès social, cultural o geogràfic,- per a una utilització, si s'escau, interdisciplinària-, i també es centra de forma prioritària en la contemporaneïtat. A més a més, s'orienta vers una estructura oberta i versàtil que permeti l'actualització de continguts segons les necessitats canviants socials i culturals i la tipologia de l'alumnat.

1.3.Objectius

L'objectiu principal d'aquest treball és el d'oferir un material flexible per al professorat i per a l'alumnat per tal de treballar el tema de la interculturalitat mitjançant la literatura amb la intenció de:

.Desenvolupar continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals que afavoreixin l'educació intercultural i no sexista a través de la literatura universal que contempli i analitzi textos d'autores i autors de diversa procedència per oferir una visió de la creació literària i cultural i, per tant, una visió complexa de la realitat.

.Fer un atansament diferent pel que fa a l'enfocament de la literatura i intentar eliminar-ne el llast androcèntric, eurocèntric i etnocèntric.

.Fomentar i desenvolupar actituds de respecte i de valoració entre els sexes i les cultures per tal de construir una societat oberta i dialogant.

.Aprofundir en els conceptes de cultura, diversitat cultural, immigració i interculturalitat mitjançant l'estudi de la literatura.

.Analitzar i donar a conèixer la realitat multicultural de Catalunya tot afavorint el coneixement de les especificitats culturals d'alguns col·lectius presents a Catalunya.

.Analitzar i difondre eines metodològiques per millorar el coneixement intercultural, i les relacions interpersonals.

.Afavorir l'intercanvi d'experiències entre els professionals que treballen en contextos o àmbits interculturals.

.Ofereix una perspectiva globalitzadora que es concreti en la manera d'organitzar els continguts en què l'objecte fonamental d'estudi de l'alumnat sigui el coneixement i la intervenció en la realitat.

.Proporcionar eines necessàries al professorat per iniciar les noies i els nois a l'estudi i la pràctica de la literatura comparada.

.Estimular l'ús i l'aprenentatge d'altres llengües com ara l'anglès, el francès o l'àrab i comprendre'n la importància cultural i comunicativa.

.Fer una actualització dels clàssics de la literatura.

.Estimular la sensibilitat i desenvolupar l'esperit crític en l'alumnat tot atansant-lo a un procés de maduració intel·lectual i humana.

.Ampliar el camp de consciència pel que fa a la pertinença de diversos grups socials tot millorant el procés de socialització.

.Educar les noies i els nois en una recíproca valoració i respecte, foragitant estereotips sexistes limitadors i empobridors a través de la literatura.

.Dur a terme una recerca bibliogràfica i una recopilació de textos d'autores i autors per continents per tal d'oferir una visió equilibrada de la participació creativa dels dos sexes i alhora d'una visió pluralista i multicultural.

.Fer veure les diferents visions sobre un mateix fet, paisatge o país tot depenent de la procedència de les autores o els autors. (p.e. la visió del Marroc per un autor marroquí, una autora marroquina, o uns autors/res foranis que tractin el mateix tema o subjecte literari (p.e. Aurora Bertrana "El Marroc sensual i fanàtic"; Elias Canetti "Les veus de Marraqueix", etc.)

.Dur a terme un inventari referencial d'autores i autors per ordre cronològic i per continents per al professorat tot oferint-los fonts i eines per a possibles –ampliacions.

.Ofereix un quadern de l'alumne/a amb suggeriments i propostes per a treballar i desenvolupar la interrelació entre literatura i interculturalitat.

.Ofereix unes entrevistes amb autores i autors contemporanis de diferents continents tot enfocant el tema de literatura i interculturalitat que dóna títol al projecte .

.Donar múltiples visions, des d'un punt de vista literari i social, d'un mateix país.

1.4.Hipòtesi inicial del treball i marc teòric

En la meva llarga experiència i fecunda dedicació a l'ensenyament, cada cop més m'he anat afermant en la creença que una de les finalitats cabdals de la nostra tasca és la de formar íntegralment les persones i d'atiar l'esperit crític perquè siguin capaces de comprendre i d'intervenir en la societat amb l'objectiu de millorar-la. És en aquest sentit que considero que un bon sistema educatiu és aquell que no menysté ni margina cap col·lectiu social per raó de pertinença a un sexe o a un altre ni per pertànyer a una ètnia o una altra i que, en tot moment, es manifesta sensible a les diferents demandes socials i a les exigències d'un món en evolució constant i, per tant, ha d'estar amatent a adequar l'oferta formativa a les noves necessitats. Per aquest mateix motiu és també lògica la necessitat d'organitzar els continguts sota un enfocament globalitzador, com a conseqüència del coneixement que tenim sobre els processos d'aprenentatge.

És en aquesta perspectiva que alguns dels antics models d'ensenyament han davallat o s'han esquarterat per donar pas als nous dissenys curriculars que aporten nous continguts d'aprenentatge molt més flexibles, polièdrics i polivalents i atansats a les necessitats i als centres d'interès d'un alumnat immers en una societat també cada cop més multicultural, diversa i canviant.

El títol principal d'aquest projecte : "ESCRITORES I ESCRITORS DEL MÓN" vol estar en aquesta línia. Així doncs, d'entrada, plantejo un doble vessant. D'una banda, una nova concepció en l'enfocament de la literatura. Si bé aquesta sempre ha estat font de coneixença i d'obertura a d'altres pensaments mitjançant l'acte creatiu, proposo "l'invitation au voyage"(valgui el ressò baudelairià) cap a d'altres cultures que eixamplin l'horitzó més enllà de l'eurocentrisme. És a dir, un enfocament que reculli una realitat que no sigui parcial, centralista o esbiaixada per tal d'obrir i encetar si més no, una relació transversal entre les diferents cultures del món i, per tant , incorporar el concepte d'interculturalitat que permet de resseguir els lligams entre elles, com s'han influenciat i quines relacions hi ha hagut i entreveure allò que és "universal" i comú a totes les cultures i allò que és realment diferent per reivindicar alhora el dret a la diferència.

D'una altra banda, el projecte també s'articula i s'orienta amb un altre eix totalment interrelacionable que potenciï la igualtat entre els dos sexes, en aquest cas, tot emprenent un programa amb una representativitat equitativa entre les escriptores i els escriptors i amb un enfocament no androcèntric. Un altre eix, doncs, que incorpori també la creació literària feta per dones, i que contempli la dona com a subjecte creatiu per tal de crear models positius

per a l'alumnat i oferir alhora una visió més plural del que ha estat la producció creativa i cultural humana. Una polifonia de veus i cultures. Un pont de diàleg per aprendre a respectar la riquesa de la diversitat i la varietat dins una societat plural i que permeti educar persones amb capacitat de percebre la complexitat i d'ésser respectuoses envers les diferències mitjançant el coneixement, una eina indispensable per a desarticlar prejudicis i prevenir actituds prexenoròfobes o sexistes.

2.Treball dut a terme

2.1.Disseny del pla de treball

Dins del plantejament inicial hi havia d'haver un dossier de cada continent amb una selecció de textos acotada (de 10 a 15 per continent), una entrevista a un autor/a i un dossier amb propostes i suggeriments didàctics per a l'alumnat.

Pel que fa als textos s'havien de centrar en dues prioritzacions essencials: d'una banda la contemporaneïtat i de l'altra, en oferir una temàtica àmplia i versàtil.

Tot i això, - bé sigui per un creixent interès en el projecte a mesura que s'anava desenvolupant, bé sigui per les interessants i productives troballes atesa l'extensa producció creativa sorgida en els darrers anys dins el domini de la literatura no occidental-, en l'elaboració a posteriori, hi ha hagut alguna substancial variació pel que fa al nombre d'autors i d'autores en un sentit positiu ja que, dels 10 o 15 previstos per continent, el nombre d'autors i autores s'ha vist augmentat considerablement.

Així doncs, en el cas d'Àfrica, es fa referència a 36 autors/res, en el d'Àsia a 36 i en el de les Europes "oblidades" a 44, amb un total superior a les set-centes pàgines.

A més a més, s'hi han incorporat d'altres apartats segons la idiosincràsia de cada continent, bé sigui per mor d'oferir també una especial atenció a la tradició oral, com per exemple, unes seleccions de contes de cada continent, mots i proverbis tuaregs, "paraules d'Àfrica", etc., com pel fet de trobar la "necessitat" d'oferir altres apartats que podien encara eixamplar el concepte d'interculturalitat.

Aquest seria el cas de l'apartat intitulat "Altres mirades" que consisteix a oferir textos de creació literària d'autors i autores que tot i no pertànyer a un país determinat en donen una visió des de fora- a voltes des de diferents períodes històrics- però sempre des d'una visió caleidoscòpica prou ampla i variada, a cops idealista, altres punyent i crítica, per tal que l'alumnat pugui tenir diferents punts de referència.

Pel que fa al continent d'Àsia, aquests serien els casos d'una Jhumpa Lahiri, escriptora angloíndia, o el de Lluís Llach en un poema com el d'"Infant de Beirut", o les visions d'un Shanghai antic i actual per Bamboo Hirst o Bernardo Valli, o les visions sobre Istanbul d'autors i autores tan diversos

com Ernest Hemingway, Joan Perucho, Juli Verne o la de Lady Mary Wortley Montagu o el de Margueritte Yourcenar en els seus "Contes Orientals" o en el seu assaig literari sobre l'emblemàtic creador de "haikús", Basho.

Quant al nord d'Àfrica, tindriem la "mirada" especial de viatgers tan diversos i interessants com Aurora Bertrana a "El Marroc sensual i fanàtic", Elias Canetti a "Les veus de Marraqueix", i Isabelle Eberhardt en els seus bells i intensos diaris aparellats a la seva aventurera existència. O també la visió d'un Paul Bowles o l'intent d'oferir el món de la immigració amb un text de Josep Lorman. També l'apartat "Mots i visions del desert", presenta una antologia de textos d'autors i d'autores de diverses èpoques (com per exemple des de Balzac a Marguerite Yourcenar, o des de Nadjim oud- Dine a Nadia Tadzi, tot incloent-hi també els pensaments de diversos filòsofs com Bachelard, Cioran etc) i de diversos països que expressen d'una forma literària les seves impressions sobre el desert, des de la descripció i origen del mot, fins a les sensacions i l'impacte del silenci.

Per contra, el continent d'Oceania ha restat gairebé com un annex dins del gran conjunt del treball i el d'Amèrica tan sols es veu reflectit per autors i autores d'aquesta procedència quan parlen d'altres països . Aquesta decisió es va prendre de fet perquè, en cas d'haver-lo emprès haurien hagut d'estar "les Amèriques" i això sol valdria la pena de fer-ho ben bé en un treball aïllat per la seva complexitat i extensió. D'altra banda, la concentració en continents com Àsia i Àfrica, per exemple, respon de ple a la intencionalitat inicial de prioritzar les comunitats existents a Catalunya i també les més llunyanes o desconegudes.

També s'ha eixamplat el nombre d'entrevistes previstes ja que en total havien de ser cinc i, en canvi, en total se n'inclouen onze, atès l'interès del seu contingut.

A banda de les incorporacions que s'han fet en escriure, el treball segueix les altres prioritats proposades:

1.Una temàtica prou ampla i variada d'interès social, cultural, de pensament, o geogràfic per tal que pugui ser utilitzat per diversos seminaris si cal.

2.Una certa prioritació a la contemporaneïtat ja que, una lectura global de la literatura d'aquest mil.lenni recull uns elements força comuns (violència, arrels, interculturalitat, etc.) malgrat pertànyer a països diferents i, a més, és més propera a l'alumnat. Tot això no exclou que, en alguns casos, si ha convingut reivindicar alguna autora "oblidada" com és el cas de la xinesa Li QINGZHAO del segle XI per ser una autora molt reconeguda i ,en canvi, menystinguda aquí o poc coneguda, s'ha inclòs, de forma més excepcional ja que gairebé tots els textos pertanyen als segles XX/XXI.

3.Una qualitat o representativitat literària.

4.Una equitat i equilibri entre la tria d'autors i d'autores.

A més a més, d'acord amb les expectatives inicials permet:

a) una estructura oberta i versàtil per a possibles incorporacions posteriors per part de l'autora del treball o per part del professorat que utilitzi el material. Incorporacions o modificacions que es faran:

- segons la tipologia o diversitat de l'alumnat
- en base a l'actualització de continguts
- segons les necessitats canviants socials i culturals.

2.2. Metodologia emprada i recursos utilitzats

Per a cada dossier es presenten els objectius a assolir amb propostes variades segons els països. En l'elaboració de cada dossier, de tota manera, hi ha gairebé els mateixos elements comuns:

1. Una informació sobre el continent generalitzada (visió "gran angular") que inclou algunes dades geogràfiques i culturals i un apartat anomenat "llengües i països".

2. Una informació més puntual i breu sobre el país de l'autora/autor triat, p.e. Líbia, Croàcia, etc. anomenat: "Algunes dades sobre el país" que permet que el professorat o l'alumnat interessat en faci una ampliació i/o una recerca.

3. Una tria i selecció d'escriptores o escriptors dels quals hi ha:

-a) Un apartat anomenat: "L'autor/a". "L'obra" que ofereix

. referències biogràfiques dins el marc i context de la seva producció en el seu país, en l'àmbit internacional i les seves relacions interculturals. (en uns casos més extenses que en d'altres).

. documentació i informació sobre la seva obra.

-b) una selecció d'un o dos fragments (en algun més fins i tot n'hi ha més de dos) de la seva producció.

4. Altres apartats d'interès segons la tipologia del continent o del país, com per exemple: una selecció de contes xinesos o de contes indis; una selecció de haikús; de proverbis tuaregs, o una selecció de textos sobre el desert feta per escriptors i escriptores de procedències molt diverses, etc. És a dir, que cada continent, presenta algunes variants segons les peculiaritats, la curiositat o els centres de possible interès per a l'alumnat.

5. A tots els dossiers hi ha un apartat anomenat "Altres mirades". Es tracta d'una tria d'autors i autores que parlen sobre un determinat país que no és el seu. Això fa que algunes d'aquestes visions tinguin un interès molt especial per a l'alumnat perquè el situa en la mateixa posició quan contempla un país aliè i pot suscitar un deversall d'opinions crítiques, per exemple, l'anàlisi d'una visió romàntica sobre un país, sobre una visió

paternalista, una posició distant, una posició crítica, una posició subjectiva, o una altra de caire periodístic, una molt engatjada, etc.

En tot cas, en moltes ocasions, sempre es tracta d'una mirada intercultural, una visió contrastant o contraposada que provoca l'estudi de la literatura des de l'àmbit de la literatura comparada. (veure índex dels annexos).

6.L'apartat anomenat: "Veus en directe: les entrevistes".

Es tracta d'una entrevista amb una escriptora o escriptor del continent en què a banda de la seva obra, s'emfasitzen conceptes relacionats amb els objectius del projecte (interculturalitat, sexisme, etc).

7.També a cada annex hi ha un apartat anomenat : "Quadern per a l'alumne/a", en què hi ha suggeriments de treballs individuals i col·lectius, propostes didàctiques, i diverses activitats que permetin una transversalitat ,a més a més, de suggerir-ne d'altres a tall de síntesi. Moltes de les activitats, però, hauran d'adequar-se al grup-classe .

En tot cas en el conjunt dels dossiers per a l'alumnat s'ha procurat que, segons l'autor o l'autora, el país o el continent es proposin algunes d'aquestes activitats

a) individualment

b) en petit o gran-grup.

.En les activitats el professorat ha de vetllar:

a) el coneixement dels aprenentatges previs

b) la motivació i relació amb la realitat

c) la interrogació i la crítica

d) l'elaboració i construcció de significats

e) la catalització i les interrelacions (literatura comparada)

f) els exercicis de síntesi

g) que hi hagi diverses propostes d'avaluació (Autoavaluació, inicial, formativa, sumativa).

8.Referències bibliogràfiques generals i/o específiques.

9.Altres referències: Internet, video i cinema.

10. Un annex en què s'eixamplen aspectes interessants sobre diversos països i que contempla diversos nivells i que, per tant, en alguns casos poden ser utilitzats per l'alumnat i, en altres, són més aviat articles de fons per al professorat. Aquest apartat és l'únic en què, a vegades, la llengua emprada no és la catalana.

3.Resultats obtinguts

3.1.Bloc 1: Àfrica/Oceania

De fet, pràcticament, tots els blocs, tal com s'ha assenyalat, tenen una estructura similar. Aquest dossier té un total de 280 pàgines i està dividit en dos grans apartats. D'una banda, "Les literatures del Magrib", en què es dedica una atenció inicial als textos de la tradició àrab antiga i a la tradició de les "Mil i una nits", de la qual alguns dels alumnes en coneixen algunes històries però en desconeixen la procedència.

També s'ha inclòs un deversall de contes berebers atesa la gran importància de la tradició oral de la cultura amazigha i s'ha inclòs també un apartat anomenat: "La cultura del poble tamahag: la paraula tuareg".

Aquesta primera part del dossier conté textos d'Argèlia, Egipte, Líbia, Marroc i Tunísia, textos poètics i en prosa, amb atenció especial a les autores emblemàtiques i imprescindibles com Nawal al Saadawi i Fatima Mernissi i a l'autor francòfon de gran prestigi Tahar ben Jalloun, però també s'han inclòs autores no tan conegudes aquí com Assia Djebar o Baya Gacemi, entre d'altres.

El segon apartat d'aquest dossier es titula : "Les literatures subsaharianes" i en aquest apartat s'ha pretès mostrar la gran pluralitat de llengües d'aquest continent, així com de les seves peculiaritats, tot intentant de trencar les falses visions que se'n té. Es tracta també, bàsicament, d'oferir una visió no tan sols d'una Àfrica estereotipada, sinó d'eixamplar-ne el concepte i, sobretot, d'abraçar-ne una realitat més àmplia per la qual cosa parlaríem més aviat de "literatures africanes". Val a dir que a l'Àfrica existeixen al voltant de 1500 llengües locals i, l'interessant, és que l'alumnat prengui consciència de la pluralitat existent tot fent-li conèixer però, les varietats més exteses. Es tracta, en definitiva, de trencar prejudicis i tabús que, ben sovint, han reduït el continent negre a la tradició i l'estaticisme.

També s'ha fet una menció especial a la literatura oral -de cabdal importància- tot tenint en compte que a l'Àfrica el món de la paraula feta art no es troba aïllat de la vida quotidiana en un compartiment format d'autors i autores, editors, editores, crítics i eventuais lectors i lectores, sinó que la paraula artística serveix per expressar el devenir quotidià. L'africà fa art amb la paraula en tot moment: quan treballa, quan plora, quan recorda els seus avantpassats, quan guareix el malalt, quan s'inicia els adolescents a la vida adulta, quan lluita pels seus drets sindicals i altres innumerables activitats del dia a dia.

Ahora, s'han distribuït alguns apartats dins l'apartat general de : "Literatures africanes versus llengües europees", en què hi ha creació francòfona, anglòfona, lusòfona, etc.

El treball de recopilació : "Mots i visions del desert" mereix una especial atenció dins de l'apartat més global: "Altres mirades". Es tracta d'un apartat que conté frases literàries que fan referència al desert, amb un gran contingut poètic i filosòfic .

També , en aquest annex, hi ha com un treball que podria considerar-se o ser motiu d'un crèdit a part ja que tracta a la literatura de viatges i pot derivar perfectament amb un aprofundiment de l'estudi de la literatura comparada, molt en la línia del treball general. Dins d'aquest mateix apartat hi ha una selecció molt interessant que recull la visió de tres autors ben diferents i ben interessants ahora: Elias Canetti, Isabelle Eberhardt i Aurora Bertrana. Tres delícies literàries molt suggerents per a eixamplar-ne la seva lectura, més enllà dels fragments que s'ofereixen. De fet, els petits "tasts" tenen la maliciosa intencionalitat de provocar en l'alumnat - i en el professorat- la temptació d'anar més enllà del petit text.

Finalment, entre les entrevistes triades, entre d'altres, hi ha la de l'escriptora Doris Lessing, d'una fascinadora personalitat.

En el mateix annex s'ha inclòs una mena d'annex sobre Oceania, en el qual destaca el text a l'apartat "Altres mirades" d'Aurora Bertrana, aquesta intrèpida viatgera que viatjà pel Marroc i pels "Paradisos oceànics". Tot i així, caldria, en un futur, fer-ne d'altres ampliacions en què ben bé es podrien incloure autors i autores com per exemple Sia Figiel ("L'indret d'on venim"), Alan Duff ("Guerreros de antaño"), Murray Bail ("Eucaliptus"), Bill Bryson ("En las antípodas"), per donar-ne alguns exemples.

3.2.Bloc 2: Àsia

Tot seguint l'estructura de l'anterior dossier, la peculiaritat d'aquest annex és que hi ha un gruix prou considerable pel que fa a la literatura índia i a la literatura xinesa, al costat d'altres autors i autores d'Iran, Israel, Líban- amb menció especial pel reconegut Amin Maalouf-, Pakistan, Síria i Turquia, amb un text emblemàtic de la ja reconeguda Emine Sevgi ödzamar amb "El Pont del Corn d'Or".

Dins la selecció de textos també s'ha tingut molt en compte la contemporaneïtat i la pluralitat temàtica, així com el fet que la presència de la dona escriptora hi tingui un paper rellevant, tal com fóra el cas de Hanan Al-Shayke, o les escriptores d'Israel com Nava Semel o Amalia Kahana-Carmon, o pel que fa al Pakistan, de Taslima Nasrin, a tall d'exemple.

De fet, tot i seguint la línia que ens permet atansar-nos als autors i autores no occidentals, s'han triat textos que ens acosten a altres cultures, a altres formes de veure el món i de viure més enllà dels estereotips occidentals.

Els recents premis Nobel de Literatura concedits a l'escriptor Kenzaburo Oé (1994) i al xinès Gao Xingjian (2000) ja ens han fet desviar la mirada vers l'Àsia, un continent que tot just hem començat a descobrir des del punt de vista literari.

Tot fent referència a la literatura coreana, xinesa, malàisia, vietnamita, japonesa i indonèsia és, de fet, vastíssima, amb una tradició mil·lenària i, en canvi, tot tenint-ne en compte el seu gruix, se n'ha traduït una mostra ínfima, tan pel que fa al català com a l'espanyol. Cal tenir en compte, això sí, que darrerament i d'una forma creixent ja s'han anat publicant algunes novel·les d'èxit com "Balzac i la petita modista xinesa" (Edicions 62), de Dai Sijie i "La muntanya de l'ànima" (Columna), de Gao Xingjian. Així com també d'altres que potser no han tingut tan alta repercussió com "Él vigila a su padre" (Circe), de la coreana Ch'oe Yun; "Los paraísos ciegos" (Ediciones del Bronce), de la vietnamita Duong Thu Huong; o "El teatro de los lirios" (Tusquets), de la xinesa Lulu Wang. De tota manera, hem de tenir en compte que a Àsia hi viu més d'un terç de la població però, en canvi, l'oferta de llibres que permeten acostar-nos a aquest món contradictori i fascinant a la vegada, no sempre n'és un reflex prou ample i representatiu. Des d'aquest punt de vista, s'ha procurat oferir-ne un ampli ventall, amb la consciència que, ha de ser eixamplat i renovat contínuament, d'acord amb les necessitats culturals i les novetats editorials que, naturalment, es van ajustant a les demandes socials com és en el cas dels darrers esdeveniments polítics que han provocat un deversall de llibres sobre els talibans, molts d'ells, compilats a corre-cuita.

També s'ha fet una menció especial a la literatura popular amb una selecció de contes xinesos i de contes indis que reflecteixen, d'una forma subtil i molt didàctica, el seu pensament i la seva la seva essència filosòfica mitjançant la síntesi narrativa, dins d'un bagatge que recull la saviesa mil·lenària.

L'apartat "Altres mirades" ofereix una miscel·lània variada i eclèctica que va des de la cançó de Lluís Llach dedicada a l'"Infant de Beirut", a la visió de Jhumpa Lahiri en la seva selecció de contes a "Intèrpret d'emocions", fins a les diverses visions sobre Shanghai de Bamboo Hirst o Bernardo Valli, sense anar més lluny, les visions tan caleidoscòpiques sobre Istanbul de Hemingway, Perucho, Verne o la interessant Lady Mary Wortley Montagu, sense oblidar la referència a Basho de l'emblemàtica Marguerite Yourcenar.

L'apartat "Veus en directe" recull quatre entrevistes de quatre autors i autores reconeguts- Ishiguro, Roy, Xingjian- premi Nobel- i Zariab-, les quals susciten un alt interès pel seu contingut humà, social i pel tractament sobre la creació literària així com també per la seva actualitat.

També s'ha fet una menció especial als haikús- tant al dossier en general com a l'annex- ja que és una forma que presenta un alt interès per a l'alumnat i dona molts bons resultats creatius si tracten d'imitar-los.

3.3.Bloc 3: Europa: les literatures oblidades

Tal com indica el seu nom, aquest dossier ha volgut retre homenatge a les "literatures oblidades", és a dir, que, d'una forma deliberada omet la

literatura francesa i la britànica de més renom i difusió per tal de recordar l'existència d'altres països més petits però amb una literatura rica i variada.

També intenta de donar a conèixer i sensibilitzar sobre les múltiples llengües existents- algunes en perill de minorització-i, per tant, ha inclòs la llengua occitana i la bretona. En aquest sentit, cal remarcar una traducció de Maria Mercè Marçal a l'occità i al francès, verdaderament deliciosa.

Tambe ha tingut en compte els col.lectius tan interculturals i transculturals com els de la cultura gitana.

Alhora s'ha fet menció a aquells autors i autores que pateixen l'exili i en parlen, com és el cas de B.Shehu.

Així doncs, aquest annex ha volgut ajustar-se a la filosofia de la Carta Europea de les llengües regionals o minoritàries que prescriu el dret d'usar-les en la vida privada i que subratlla el valor de la interculturalitat i el plurilingüisme ja que la protecció i la promoció de les llengües minoritàries dels diferents països i regions d'Europa representen una contribució important a la construcció d'una Europa basada en els principis de la democràcia i de la diversitat cultural, en el marc de la sobirania nacional i de la integritat territorial.

7. Conclusions

1.Tot i que el contingut global va destinat al segon cicle, part del material pot servir de consulta i d'"inspiració"per a treballar-lo amb nois i noies més joves, tot adequant els continguts i els exercicis i, en aquest, sentit, s'hi afegirà una bibliografia addicional.

2.El treball pot ser útil als seminaris de llengües (francès, anglès, espanyol). Gairebé un 85% dels textos han estat traduïts del francès, de l'anglès o de l'espanyol per mi mateixa. En cas contrari, s'indica el nom del traductor/a. Així doncs, la gran part dels materials poden treballar-se també des dels seus textos en la llengua original i poden servir d'exercicis de traducció a les classes de llengües, a més del contingut social o històric i, evidentment, literari.

3.Dins l'àrea de les Ciències Socials alguns dels textos poden ser il.lustratius i útils quan es treballa algun país o continent.Poden trobar en els textos exemples de costums, èpoques, aspectes etnogràfics i socials i pot servir de consulta referencial.

4.En l'assignatura de "literatura universal" pot complementar-ne la visió i eixamplar-la, en especial en l'apartat d'Europa per tal d'eixamplar els autors i les autores clàssics/clàssiques més coneguts/des. Alguns dels exemples proporcionats poden servir de models per a d'altres estudis comparatius, com per exemple l'estudi comparatiu entre Víctor Català, George Sand, George Elliot , Grazia Deledda i la comtessa Pardo Bazán) i també pot incitar vers l'"actualització" dels clàssics (p.e."Antígona " de Sòfocles--- versus Anouilh, Espriu, M.Zambrano, Ch.Woolf,M.Yourcenar)

5.En les àrees de llengua i literatura pot també servir de referent i se'n poden extreure materials.

6. De forma sintètica es pot fer un crèdit variable amb el mateix títol o amb un altre de similar si només es pretén fer un tast de sensibilització al tema o bé pot ésser un trampolí per a la creació d'altres crèdits transversals segons l'alumnat o les necessitats curriculars.

7. A tall d'exemple en podrien derivar crèdits més centrats en algun aspecte concret, p.e. en la recuperació de la literatura escrita per dones: "Esriptores d'arreu del món", o un de d'abast més general "Literatures del món". Altrament també es pot desglossar en altres crèdits corresponents a la resta de continents p.e. "Literatura africana", etc. o pot servir de guia i orientació per a treballar algun país més específic com per exemple "Un viatge literari al Marroc" si es creu interessant o perquè dins del col·lectiu del centre és rellevant per algun motiu.

8. Permet una actualització constant, per la qual cosa es podria obrir una bústia de suggeriments i renovacions via Internet.

Cal tenir en compte que si bé l'interès de la literatura no occidental s'ha anat incorporant dins la societat actual d'una forma gradual però lenta, en els últims anys de la dècada dels noranta s'ha començat a notar un augment de la demanda i un interès creixent per llibres d'assaig sobre altres cultures i per llibres de creació literària per autors i autores allunyats de la nostra geografia. Però tot aquest procés, que tal volta es podria atribuir no tan sols a unes necessitats de coneixement, sinó a una moda, s'ha accelerat de cop i volta l'endemà mateix de la caiguda de les Torres Bessones de Nova York. De sobte, a moltes de les llibreries, s'ha incrementat la demanda de tota mena d'assaigs sobre l'Islam i sobre el món àrab; les editorials s'han anat esforçant per reflectir altres realitats literàries i socials d'altres cultures i formes de pensament.

És en aquest sentit, que el treball "Literatura i interculturalitat: esriptores i escriptors del món" és, feliçment, un treball inacabat, ja que tot just es pot dir que amb les seves més de set-cents pàgines, és, tan sols, una invitació a un tarannà a incorporar a les aules.

Pel que fa al producte final les expectatives són que s'atansi el millor possible als objectius exposats o que si bé en modifiqui alguns aspectes sobretot en el terreny metodològic sigui per a un millor resultat curricular.

També forma part de l'objectiu final la sensibilització vers les altres cultures i altres mons mitjançant una llengua comú: la literatura. Tal com diu Salman Rushdie en l'acta de formació del "Parlament dels escriptors" de 1994, es tracta del fet que l'art de la literatura exigeix, com a condició essencial, que l'escriptor/a pugui desplaçar-se amb absoluta llibertat a "qualsevol de les pàtries de les quals n'és ciutadà, sense necessitat de passaports o visats".

Segons aquest autor, que com tants d'altres autors i autores, van haver d'exiliar-se, -i de les vivències i circumstàncies d'aquest trist fet el treball n'ofereix una mostra ben significativa- "els escriptors són ciutadans de molt diverses pàtries: el país definit, amb fronteres clarament delimitades, de la realitat observable i la vida quotidiana; el regne sense límits de la imaginació; la terra mig perduda de la memòria; les federacions del cor, que poden ser tan aviat gèlides com ardents; els estats units de la ment (tranquils i esvalotats, amplis i estrets de mirada, ordenats i caòtics); les nacions del

desig, que tant poden ser celestials com infernals; i la que , tal volta, sigui la més important de les terres que habitem: la lliure república de la llengua”.

Finalment, val a dir que la presentació final d'aquest compendi de llibrets respon amb escreix a la metodologia proposada inicialment, malgrat els avatars i les “seves circumstàncies” i la dificultat fins i tot de “tancar” els dossiers, precisament pel seu caràcter obert i tan actual, ha estat una experiència de treball extraordinària i d'un gran enriquiment personal i ha estat fet amb el desig de ser útil i solidària amb el col.lectiu d'ensenyants i el de l'alumnat, a qui, al cap i a la fi, va adreçat i dóna sentit a la nostra tasca docent.

És així que la motivació d'aquest projecte es gronxa en la confiança i l'esperança que l'oportunitat d'haver pogut aprofundir des d'un punt de vista científicodidàctic en aquests continguts curriculars que potencien l'educació en valors, ha de contribuir, -aquesta n'és, si més no, la intenció-, en la qualitat i en la millora de l'ensenyament.

Potser per tot plegat, el meu projecte recull aquests dos aspectes que, de fet, coincideixen de ple amb l'esperit de la nova llei educativa- que contempla la diversitat cultural del nou entramat social-, i amb el meu interès per motivar l'alumnat. I no hi ha res millor que treballar en allò que és prou estimulant i que compta amb la convicció de col.laborar amb un ensenyament renovador, és a dir, en un món i un futur millors.

Així doncs, voldria afegir que aquest recull de més de set-centes pàgines, plenes de petits “tastets” literaris, tal com he dit abans, tenen la maliciosa intencionalitat de provocar en l'alumnat- i en el professorat- la temptació d'anar més enllà i de volar- intervolar caldria dir- entre i dins l'aventura de la pluralitat i de la diversitat que, sens dubte, ens ha de menar a una vida més plena en què segons els mots de Tahar ben Jalloun:

“La vida, justament, és aquell
miracle,
aquell moviment permanent i
canviant,
que mai no reproduceix el mateix
rostre.

Viure conjuntament
es una aventura on l'estimar,
l'amistat, és una bella trobada
amb allò que sempre és diferent
de tu
i que t'enriqueix.”

Helena Alvarado i Esteve

8. Relació dels materials continguts en els annexos

5.1. Annex 1: Àfrica/Oceania

LITERATURA I INTERCULTURALITAT

ÀFRICA/ OCEANIA

ÀFRICA

DADES GENERALS	pàg.1
ÀFRICA. ESPAI FÍSIC	pàg.2
ÀFRICA.ESPAI CULTURAL	pàg.4
LLENGÜES I PAÏSOS	
A. LES LITERATURES DEL MAGRIB	pàg.4
.LA TRADICIÓ ÀRAB ANTIGA. LA POESIA	pàg.5
IBN ZAYDUN (1003-1071 d C)	
-” Wallada”	
IBN SHUHAYD (992-1035 d C)	
- “Des de la presó”	
POEMA POPULAR BEREBER	
CANTS DE LES DONES BEREBERS:	pàg.8
-“Els dies”	
LA TRADICIÓ DE LES “MIL I UNA NITS”	pàg.10
-Introducció	
-Ali Baba. Saïd Ghoulabzouri (Marroc) (conte)	
CONTES POPULARS BEREBERS:	pàg.18
1.LLEGENDES DE REIS, YIN I SANTES I SANTES	
De l’efímer dels bens materials	
Lala Magnia	
2.CONTES D’ANIMALS	pàg.22
Per què els ases tenen el musell blanc	
L’Origen de les cigonyes	
3.CONTES DE CARÀCTER SOCIAL	pàg.23
El sultà i els berbers	
La perfídia de les dones	
CONTES D’ENAMORATS	pàg.25
Sidi Fadl	

5.CONTES APOCALÍPTICS pàg.27
La fi del món

6.ALTRES. pàg.28
El caíd i el lladre

LA CULTURA DEL POBLE TAMAHAG. La paraula tuareg: pàg.29

."CANTS D'AMOR I DE GUERRA" (Versió de Teresa d'Arenys)Angle
."Dassina"

"TUAREG" (Alberto Vázquez- Figueroa)
MOTS DE FOC: PROVERBIS TUAREGS.

.....

ARGÈLIA pàg.34
Algunes dades sobre el país
La creació literària

.JEAN AMBROUCHE (1958)(poesia)
L'autor
L'obra
-Poema: "Als algerians els ho han pres tot"

.ASSIA DJEBAR (prosa)
L'autora
L'obra
"L'amour, la fantasia" (1985)

HÉLÈNE CIXOUS (Oran, Argèlia 1937)(prosa, assaig)
L'autora
L'obra
-"Messie" (1996)

.BAYA GACEMI (prosa, periodisme)
L'autora
L'obra
-"Nadia"

.....

EGIPTE pàg.43
1.Algunes dades sobre el país
2.La creació literària

ANDRÉE CHEDID (El Caire, Egipte 1921)(poesia)
L'autora
L'obra
-Poemes de "Textos per a un poema" (1949-1970)

- De "Tan sols el rostre" (1960):
- Breu invitada)
- La distància
- La dona de les llargues paciències

NAWAL AL SAADAWI (novel·la, assaig)

L'autora

L'obra

- "Memòries de la presó de dones"
- "La cançó circular"

.....

LÍBIA

pàg.51

- 1.Algunes dades sobre el país
- 2.La creació literària

Ibrahim Al- Koni (prosa, assaig)

L'autor

L'obra

- "Or en pols"
- "Paraules magribines: "La memòria i el manifest"

.....

MARROC

pàg.53

- 1.Algunes dades sobre el país
- 2.La creació literària

Mohammad Kheir-Eddine(prosa)

L'autor

L'obra

- "LLEGENDA I VIDA D'AGOUN'CHICH"

Ahmed Sefroui (prosa)

L'autor

L'obra

- "El rosari d'ambre"

Abdallah Zerika

L'autor

L'obra

Tahar ben Jalloun (francòfon). (prosa, assaig)

L'autor

L'obra

- "Elogi de l'amistat"
- "El racisme explicat a la meva filla"

Fatima Mernissi (prosa)

L'autora

L'obra

- “Marroc a través de les dones”
- “Les sultanes oblidades”
- “Somnis des del llindar: memòries d'una nena de l'harem

.....

TUNÍSIA

pàg.66

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

Tahar Bekri (Tunís, 1951-) (àrab i francès) (poesia)

L'autor

L'obra

- (De “*Rosaris de lligams*”, 1994)
- “París-Copenhague”

Veus de dones:contes des de Tunísia:

. Naima AL-SID(narradora)

L'autora

L'obra

- “El desafiament”

. Nafila DHAHAB (narradora)

L'autora

L'obra

- “Yuhà...Al yuhà!”

.....

B.LES LITERATURES SUBSAHARIANES

pàg.72

INTRODUCCIÓ A LES LITERATURES SUBSAHARIANES: la literatura oral i escrita. La pluralitat de llengües.

La tradició oral

pàg.81

Expressions, proverbis i endevinalles

pàg.82

Mots i saviesa: pensaments d'Àfrica.

pàg.84

LLEGENDA BUBI (Part Sud de l'illa de Bioko (Guinea Ecuatorial)
-“La llegenda de Seridje” **pàg.86**

Les literatures de l'Àfrica austral:
xhosa/zulú/suto/shona/ndebele/fanakalo/afrikaans **pàg.87**

Riana SCHEEPERS (contes)

L'autora

L'obra

-“Die ding in ie vuur”：“Dones zulús”

Les literatures de l'Àfrica central i oriental: kinyarruanda/txitxeua i
bemba/ suahili/kikuju **pàg.90**

Mwangi wa Mutahi: “Ngoima”,1999) (malgatxe)

-Article: Mwangi wa Mutahi, escritor keniano, autor de una novela en
gikuyu, Ngoima (Lugha Africa, Mukurwe-ini, Nyiri, 1999): “ Las
tribulaciones de un escritor en gikuyu”

Literatures de l'Àfrica occidental:hausa/yoruba/igbo/akan, fanti,ashanti, ewe i
twi. **Pàg.91**

L'expressió en fanti:

Gaddiel Acqaah

-Fragment de “Oguaa Aban”

L'expressió en ashanti:

Kofi Hoh

- (fragment de poema)

-

Expressió twi:

-Fragment d'una cançó dins “Twenty-five african songs in the Twi
language (1932 publicat per Ephraim Amu)

.....

LITERATURES AFRICANES VERSUS LLENGÜES EUROPEES

Les literatures bilingües-francòfones : **pàg.93**

Mariama Bâ (Dakar, Senegal 1929-1981)(prosa)

L'autora

L'obra

-“ Una carta tan llarga”

.....

Ousmane Diagane (poesia)

-“Oh bellesa...”

.....

Modisane

-“Soledat terrible...”

.....

Gisèle PINEAU (prosa)

L´autora

L´obra

-“Els encadenats”

.....

Sipho Sepamia (poesia)

-“Els negres són cantants nats...”

Léopold Sédar Senghor (poesia)

L´autor

L´obra

Fragments poètics

-Dona nua, dona negra,

- Parlàvem d´Àfrica

.....

LES LITERATURES ANGLÒFONES

pàg.99

Earl LOVELACE (prosa)

El país: Trinitat

L´autora

L´obra

-“Bango”

Pauline MELVILLE (prosa)

L´autora

L´obra

-“Guyana”

-“Menja labba i beu aigua del rierol”

.....

Zulu SOFOLA (teatre)

L´Autora

L´obra

-“Uloko”

Efua SUTHERLAND (anglès/ghana) (teatre)

L´autora

L´obra

.....

Wole SOYINKA (prosa, poesia, teatre)

L´autor

L´obra

-“Les llunyanes veus d´Àfrica”(article J.Agut)

(“Els intèrpretes)

Yvonne VERA (prosa)

L´autora
L´obra
-“Zimbabwe”
-“Papallones de roig encès”
.....

LES LITERATURES LUSÒFONES

pàg.113

Pauline CHIZIANE (prosa)
L´autora
L´obra
-Moçambic”
-“Balada d´amor al vent”
.....

ALTRES MIRADES

pàg.115

1. Mots i visions del desert: Antologia de textos d´autors i autores de diverses èpoques.

-“Descripció i orígens del mot”

-R.Arnáldez/H.Balzac/Bammate,Nadjim oud-Dine/A.Camus/P.Emmanuel/
E.Jabès/J.Lenzini/P.Nouilhan/Nadia Tadzi.

-“Somnis i visions del desert”

G.Bachelard/Ch.Baudelaire/A.Chouaraqui/K.Gibran/J.Lacarrière/C.Varèse/

-“El silenci del desert”

S.Acatos/Adonis/A.De Saint-Exupéry/E.Fromentin/L.Gaspar.

-“Pedra i vent. Espai i Temps”

W.Blake/ M.Madeleine Davy/Simone de Beauvoir/A.de Saint-
Exupéry/IsabelleEberhardt/L.Gaspar/K.Gibran/M.Gontard/
Heràclit/E.Jabès, N.Tadzi/Un marabout/ J.Verne.

-“Ombra i llum”

P.Claudel/Isabelle Eberhardt/T.Gautier/G.Leopardi/G.Ungaretti/

-“Cos i esperit.Felicitat i Dolor. Vida i Mort.”

Muhammad Asad/Ch.Baudelaire/F.Besson/ A.Camus/E.M. Cioran/
De la Fontaine/ A.de Saint-Exupéry/Isabelle Eberhardt/O. Elytis/A.Gide
Un meharista/Mouloud Mammeri/T.Monod/Moussa-ag-Amastane/Nadjm
Oud-Dine-Bammate/ Marguerite Yourcenar.

.....

2. Paul Bowles (prosa)

pàg.124

-“Caps verds, mans blaves” (1957)

3.Isak Dinesen (Karen Blixen) (prosa)

pàg.125

-“Memòries d’Àfrica”	
4.Maxime Ferminé (prosa poètica) -“L’apicultor”	pàg.126
5.José Goytisolo (prosa) -“Makbara”	pàg.129
6.L’actualitat: la immigració -Josep Lorman: “Saïd” (prosa)	pàg.130
7.Barbara Kingsolver (prosa) L’autora L’obra -“La Bíblia enverinada”	pàg.131
8.LITERATURA DE VIATGES	pàg.132
8.1.Aproximació a la literatura de viatges: definició i classificació.	
8.2.Els antecedents: L’epopeia de Gilgamesh(sumeri); els grecs:l’Odissea d’Homer, l’obra d’Herodot, Xenofont (l’Anàbasi-s.IV a de J.); Roma:L’Eneida de Virgili; edat mitjana(baixa e. M., alta e.m.	
9.LA POÈTICA DEL VIATGE: TRES MIRADES, TRES PAISATGES: Isabelle Eberhart, Aurora Bertrana, Elias Canetti.	Pàg.136
Aurora Bertrana (prosa) - “El Marroc sensual i fanàtic”(“Dauïa, Limina i Gmar”) Elias Canetti(contes) -Comentaris a “Les veus de Marraqueix” -“Els cecs” Isabelle Eberhardt (prosa) -Fragments que traspuen els seus pensaments sobre la vida i l’escriptura i el desert.	
MOTS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES Entrevista: Buchi Echemeneta (escriptora) Entrevista: Doris Lessing (escriptora) Entrevista: Mariama Bâ (escriptora)	pàg.149
BIBLIOGRAFIA MATERIALS AUDIOVISUALS Webs d’interès	pàg.162 pàg.178

QUADERN DE L'ALUMNE/A

pàg.180

.....

ANNEX

pàg.190

.Sobre els conceptes àrab, musulmà, Islam.

.Comentari sobre contes berbers

.Al-Hallay com a font d'inspiració en la Literatura Àrab Contemporània

.Activitats sobre dona i immigració

.Dades sobre països berbers

Àrab/Aràbia

.Algèria: Article diari AVUI

.....

Paraules magribines:

pàg.200

Esriptura magribina i doble genealogia. Abdelwahab Meddeb.

Aquestes veus que ens obsedeixen. Zineb Ali-Benali.

Qui parla d'escriptura? Noureddine Saadi.

Imaginari i creació al Marroc. Interrogants i obertures. Noureddine

Affaya.

Paraula moderna, memòria infinita. Mohammed Bennis.

Tradició, arqueologia i contemporaneïtat José Monleón

.....

Egipte: L'àrab col.loquial parlat a Egipte

pàg.248

.....

Nadine Gordimer: Literatura y polític (Article: Cecilia Urbina)

.....

Las tribulaciones de un escritor en gikuyu (Mwangi wa Mutahi)

.....

España y los negros africanos (Dossier de treball. Edualter)

.....

Mariama Bâ (en francès).

.....

LITERATURA I INTERCULTURALITAT

Esriptores i esriptors del món

OCEANIA

pàg.260

Oceania: Algunes dades

Llengües i països

ANNEX:

La creació literària

.Glòria B. Yates (poesia)

L'autora

L'obra

-“Bridal Shoppe”

-“Kaleidoscope kit”

-“Gallie”

.....

Sobre Judith Wright, poeta australiana (article)

.....

Llistat d´autores australianes

.....

ALTRES MIRADES

pàg.277/280

Aurora Bertrana (prosa)

L´autora

L´obra

-De “Paradisos oceànics”:

-“Papeeté Moderna”

-“Moorea”: “El maridatge de Hamuè”

.....

5.2. Annex 2: Àsia

ÀSIA

pàg.1

Dades generals sobre el país:

-Espai físic

-Espai cultural

-Llengües i països

.....

AFGANISTAN

pàg.6

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

. **Latif PEDRAM** (*Badajshan, 1963*)

-“La biblioteca crema”

. **Spojmai ZARIAB** (*Kabul, 1949*)

-“Dona, política i literatura”

.....

ÍNDIA

pàg.13

1. Algunes dades sobre el país.
2. La creació literària

. **Lokenath BHATTACHARYA** (poesia)

L´autor

L´obra

-“L´oboè”

. **Kamala DAS** (1934) (conte)

L´autora

L´obra

-“El signe del lleó”

. **R.K. NARAYAN** (prosa)

L´autor

L´obra

-“En Swami i els seus amics”(anàlisi)

-“Sota l´arbre”

. **Arundhati ROY** (prosa)

L´autora

L´obra

-“El déu de les petites coses”

. **Rajvinder SINGH** (poesia)

L´autor

L´obra

-“Llenguatge: el meu exili”

-“Ritmes nocturns de l´ésser”

. **10 contes clàssics de l´Índia**

-Introducció als contes indis (R.Calle)

-“Només cal tenir por”

-“Sigues com un mort”

-“Una broma al mestre”

-“La nena i l´acròbata”

pàg.28

- “La clau de la felicitat”
- “L’eloqüència del silenci”
- “El barquer inculte”
- “El cooli de Calcuta”
- “El viatger assedegat”
- “Una recerca gens assenyada”

.....

IRAN

pàg.36

- 1.Algunes dades sobre el país
- 2.La creació literària

.Yatollah Royāi (Teheran, Iran, 1932) (poesia)

L´autor

L´obra

- “De la qüesta del blau”

.Text sobre els kurds

.....

ISRAEL

pàg.39

- 1.Algunes dades sobre el país
- 2.La creació literària

.Nava SEMEL(conte)

L´autora

L´obra

- “Una dona de El Fayyum”

.Amalia KAHANA-CARMON (conte)

L´autora

L´obra

- “Vel de núvia”

JAPÓ

- 1.Algunes dades sobre el país
- 2.La creació literària

.Sobre els haikús

.Selecció de Haikús

.Kazuo ISHIGURO (anglòfon)(prosa)

L´autor

.Amélie NOTHOMB (francòfona)

L´autora

L´obra

-“Higiene assassina”

.Junichiro Tanizaki

-“L´elogi de l´ombra”

.....

LÍBAN

pàg.50

1.Algunes dades sobre el país

2.La creació literària

.Hanan AL-SHAYKE (1945)

L´autora

L´obra

-“Dones de sorra i mirra”

-“La història de Zhara”

.Amin MAALOUF (1949)

L´autor

L´obra

-“Lleó l´africà”

-“Les creuades vistes pels àrabs”

-“La roca de Tanios”

-“Identitats assassines” (assaig)

.....

PAKISTAN

pàg.59

1.Algunes dades sobre el país

2.Les escriptores i els escriptors

.Tariq Alí (novel.la històrica)

L´autor

L´obra

-“Els mots de l´autor”

-“El llibre de Saladí I”

.Taslina NASRIN (1962) (prosa)

L´autora

L´obra

-“Sobre “Vergonya”(Lajja)”

-“La germana de Nupur”

.....

SÍRIA

pàg.67

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

.Salim BARAKAT (1951)(prosa)

L´autor

L´obra

-“El poble kurd en els camps de tir”

.....

TURQUIA

pàg.69

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

.Emine Sevgi ÖZDAMAR (prosa)

L´autora

L´obra

-“El pont del Corn d´Or”

.Mehmed UZUN (prosa)

L´autor

L´obra

-“El renaixement kurd a l´exili”

.....

VIETNAM

pàg.77

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

.Hô Xuân Huong , poeta vietnamita

-“El coll de Ba Doi”

-“La cova de Cac Co”

-“La muntanya del Marit i l´Esposa”

.....

XINA

pàg.80

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

.Wang ANYI (Nanking, 1954) (prosa)

L´autora

L´obra

-“La darrera estació”

.Ying CHEN (Shanghai 1961) (prosa)

L´autora

L´obra

-“Les cartes xineses”

.Bei DAO (Pekín, 1949) (prosa)

L´autor

L´obra

-“Diari de les meves mudances”

.Gao ER TAI (Goantxun, 1935) (prosa)

L´autor

L´obra

-“Sobre l´obligació de somriure en els camps de treball xinesos”

.Zhang KEJIU (Qinyuan, 1278) (poesia)

L´autor

L´obra

-“El xialoing”

-“El pavelló dels mil paisatges”

-“Joiós abandonament”

-“Des del riu, als meus amics”

-“Al cim del núvol blau”

-“De nit assegut al pavelló..”

-“Pensament primaveral”

-“Amor”

.Li QINGZHAO (Shandong, 1084) (poesia)

L´autora

L´obra

-“Es marceixen les flors de lotus”

-“Una quarteta”

-“En memòria del meu difunt espòs”

-“Segons la melodia de Shengsnengnan”(“Ci”)

-“Segons la melodia “Primavera a Wuling” (“Ci”)

-“Boirina fina”

.Amy TAN (prosa)

L´autora

L´obra

-“La dona del déu de la cuina”

.Gao XINGJIAN (prosa)

L´autor

L´obra

-“La muntanya de l´ànima”

.Deu contes xinesos

-“L´art de la cal.ligrafia”

-“La prova”

- “La guineu i el tigre”
- “L’home ric i l’home pobre”
- “L’alumne i les monedes d’or”
- “El descans del visitant”
- “L’espelma”
- “Imitació contraproductiu”
- “La filla que va salvar el seu pare”
- “La llança i l’escut”

.Sobre l’”essència del Zen”.

.Textos clàssics de mestres xinesos (Dahui, Yuanwu, Foyan, Yuansou, Linji, Mazu, Fanyan, Wuzu, Yin-an i altres).

.....

ÀSIA: ALTRES MIRADES

pàg.121

ÍNDIA:

.Jhumpa LAHIRI

L’autora

L’obra

-“Intèrpret d’emocions”

.Lluís LLACH: “Infant de Beirut”

.Visions de Shanghai:

-Bamboo HIRST

L’autora

L’obra

-“Viatge a Ningbo”

-Bernardo VALLI

L’autor

L’obra

-“Un enigma vencedor”

.Visions d’Istanbul:

-Ernest HEMINGWAY

L’autor

L’obra

-“Old Constan”

-Joan PERUCHO

L’autor

L’obra

-“Laberints bizantins”

-Juli VERNE

L´autor

L´obra

-“Keraban, el tossut”

-Lady Mary WORTLEY MONTAGU

L´autora

L´obra

-“Cartes des de Turquia”

JAPÓ

.Marguerite YOURCENAR

L´autora

L´obra

-“Basho va de camí”

.....

ÀSIA. VEUS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES

pàg.137

1.Kazuo ISHIGURO

2. Arundhati ROY

3. Gao XINGJIAN

4.Sopjmai ZARIAB

.....

Quadern de l´alumne/a. Exercicis i propostes

pàg.151

.....

Bibliografia

pàg.171

.....

Materials audiovisuals(video/cinema)

pàg.174

.....

Algunes webs d´interès

pàg.175

.....

ANNEX.ÀSIA

pàg.176/230

.Altres lectures i/o propostes recomanades sobre autors i autores de diferents països.

.Cultura gitana: els gitanos i el món

.Literatura persa

.Un poeta clàssic persa: Sâdi de Shîraz

.Més sobre els haikús

.Article sobre Junichiro Tanizaki

.Els kurds: Del nomadismo al nacionalismo (article)

.Sobre Palestina: Article de Noam Chomsky: “Israel-Palestina, un conflicte sense final?”
 .”Manual pràctic de la qüestió Palestina i el conflicte àrab-israelià”.
 Article de Salah Jamal.
 .Article sobre el qüestionament de la supremacia de l’anglès
 .Article sobre la desaparició de les llengües i les llengües minoritàries.
 .....

5.3. Annex 3: Europa: Les literatures oblidades

LITERATURA I INTERCULTURALITAT ÍNDEX: “EUROPA: LES LITERATURES OBLIDADES”

Europa, algunes dades pàg. 1
 Europa , llengües i països

ALBÀNIA pàg. 3
 1. Algunes dades sobre el país
 2. La creació literària

Flora BROVINA pàg.4
 -“Baixar a la ciutat”
 -“En el teu món”
 -“Totes les noies”

Ismail KADARÉ pàg.5
 -“Cròniques de la ciutat de pedra”
 -“Novembre d’una capital”

Bashkim SHEHU pàg.6
 -“Article de V.Molina: “B.Shehu, escriptor albanès”
 -“Al mirall mogut” B.Shehu
 -“Les literatures albaneses i la mar d’Ulisses” pàg. 8

.....

ÀUSTRIA pàg. 9
 1. Algunes dades sobre el país
 2. La creació literària

Elfriede JELINEK (1946)
 -“En avant pour l’image, la jolije, l’innocente image”

.....

AZERBAIDJAN

pàg.11

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

Kurban SAID (Bakú, 1905)/ Elfriede EHERENFELS

-“Alí i Nino”

.....

BULGÀRIA

pàg.16

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

Elias CANETTI

---“Comentari a les narracions”

-“Les veus de Marraqueix”

.....

CROÀCIA

pàg. 21

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

Conte bosnià: “El bosc màgic”

Vlado, GOTOVAC

-“Vukovar més enllà dels mots”

Slavko MIHALIC

-“El carrer llisca, quan finalitza la pluja”

Miroslav KRLEZA

-“El retorn de Filip Latinovic”

Vesna PERUN

-“Jove adormit”

Antun, SOLJAN

-“Luka”

.....

CULTURA GITANA

pàg.30

1. Article: “Els gitanos i el món”
2. Conte gitano: “La gallina negra” (María Amaya)

.....

DINAMARCA

pàg.33

1. Algunes dades sobre el país
2. La creació literària

Inger CHRISTENSEN (Vjle, 1935)

2. Sobre literatura danesa actual (article)

-“Fragments de poemes”

.....

ELS ESQUIMALS
Contes esquimals

.....

ESTAT ESPANYOL

pàg.41

La creació literària en llengua catalana

Maria Mercè MARÇAL(poesia)

-“Divisa” (“Sal oberta”

Miquel MARTÍ I POL (poesia)

-“Selecció poètica” (“Estimada Marta”)

La creació en llengua espanyola

pàg.47

Clara JANÉS (Barcelona, 1949)

pàg.48

-“Razón”

-“Recordando un poema de Yahya Kemal”

-“Con dos versos de Ibn Gabirol”

.Escriptores en llengua gallega (textos en gallec/català) pàg.49

Rosalía de CASTRO (poesia)

-“Estranxeira na súa patria”

-“Estanjera en su patria”

María MARIÑO (poesia)

pàg.51

-“Verba que comenza”

-“Palabra que comienza”

Marina MAYORAL (prosa)

pàg.53

-“Unha árbore, un adeus”

-“Un árbol, un adiós”

Chus PATO (poesia)

pàg. 54

-“Como será entón o meu nome”

-“De “Outside”, in “Nínive”

-“¿Cómo será entonces mi nombre?”

-“De Outside” in Nínive (espanyol)

Escriptors en llengua basca

pàg.58

Bernardo ATXAGA

pàg. 59

-“El erizo”

-“La vida según Adan”

Juan Mari LEKUONA (Oiartzun, Guipúscoa, 1927)

pàg. 62

-“Obertura”

.....

FINLÀNDIA pàg.64
1.Algunes dades sobre el país
2.La creació literària

Pentti HOLAPPA (Hèlsinki, 1927) (poesia) pàg.65
-“El perfum de la teva pell”
-“Imatges de la natura 17”

.....

FRANÇA
1.Algunes dades sobre el país pàg.66
2.La creació literària

La creació literària en llengua bretona pàg.67

Paul KEINEG (Quimerc’h, 1944) (versió bretona i francesa)

-“An noz”

-“La nuit”

La creació literària en llengua occitana pàg.67

Marcèla DELPASTRE

-“La grana”

Max ROQUETA (1908) (poesia)(versió en occità i francès)

-“Venezia en so mirahls”

-“Venise en ses miroirs”

Versió de “Desglaç” de Maria Mercè Marçal a l’occità i al francès.

-“Fin amor, joc extrem, or subtil”

-“Fin’amor, jouc extrem, aur subtil”

-“Fin’amor jeu suprême, or subtil”

.....

GRÈCIA pàg.70

1. Algunes dades sobre el país

2. La creació literària

.Conte grec

-“La recerca de la sort”

.Kavafis

-“Teixé”

-“Muro”

.Titos PATRÍKIOS

-“Dels set màrtirs”

-“Història d’èdip”

-“La sortida”

-“La meva llengua”

.....

HONGRIA pàg.77

1.Algunes dades sobre el país

2.La creació literària

.**Sándor MÁRAI (Kassa, 1900)**

-“L’última trobada”

-“L´herència d´Eszter”

.Zsuzsa TAKÁCS (Budapest, 1938)

-“Per què has portat les flors, jo visc encara!”

-“Una meretriu esplèndida va i ve pel carrer”

-“Avui ha mort la meva mare o potser ahir”

.....

ITÀLIA

pàg.83

1. Algunes dades sobre el país

2. La creació literària

Sibila ALERAMO (Alessandria 1876- Roma 1960)

-“Una donna”

-“Una dona”

Grazia DELEDDA (Nuoro 1871-Roma 1936)

-“Elias Portulu”

Ada NEGRI (Lodi 1870-Milà 1945)

-“Fatalità”

-“Fatalitat”

REGNE UNIT

pàg.88

1. Algunes dades sobre el país

2. La creació literària

Conte gaèlic escocès.

- “Maol a Chiobain”

Pearse HUTCHINSON (Glasgow, 1927)

-“L´insecte”

-“Música”

-“No seria fantàstic”

Les llengües cèltiques

pàg. 92

Els noms autòctons de les llengües

pàg. 93

.....

ROMANIA

pàg. 95

1. Algunes dades sobre el país

2. La creació literària

Ana BLANDIANA (Timisoara, 1942) (poesia)

-“No elecció”

-“Lletres”

.....

RÚSSIA

pàg. 98

1. Algunes dades sobre el país

2. La creació literària

Lidia GINZBURG (1902-1990)

-“El setge de Leningrad”

Liudmila PETRUSHEVSKAYA (1938)

-“El mirador”
Irina POLIÁNSKAYA (1952)
-“Circumstàncies atenuants”
Nathalie SARRAUTE(1900) (teatre)
-“Per un sí, per un no”

.....

ALTRES MIRADES pàg. 103
George ORWELL : “Homenatge a Catalunya”
Lluís LLACH: Itaca
Joan F. Mira: Suïssa, per exemple
Tomàs i Teresa PÀMIES:”Testament a Praga”
Josep PLA:”Dels noruecs””Diferents llits d’Europa””Viatge a Rússia el 1925”
Marguerite YOURCENAR : fragment de “Contes Orientals”

.....

VEUS EN DIRECTE: LES ENTREVISTES pàg. 109

Bernardo ATXAGA
Maria Mercè MARÇAL
Miquel MARTÍ I POL
Montserrat ROIG
Dossier: “Més informació sobre Montserrat Roig” pàg. 128
“Dossier: “El temps de les cireres”

.....

BIBLIOGRAFIA pàg. 177

.....

QUADERN DE L’ALUMNE/A pàg.178

.....

ANNEX pàg.195

.Albània. Escriptors albaneses pàg.195
.Sobre Flora Brovina (anglès)
.Albània actual (article diari) pàg. 196
.Bèlgica. Escriptors belgues pàg.198
.Bulgària. Escriptors búlgars
.Cròacia. Escriptors croates pàg.199
.Cultura gitana.Bibliografia.Propostes didàctiques. pàg.199
.Escòcia. Escriptors escoceses pàg.202
.Estat Espanyol. Catalunya. Dona i Teatre pàg.206
.Escriptors en llengua castellana pàg.207
.País Basc. Escriptors
.L’interès del basc a Internet(anglès) pàg.210
.França. Occità. Autors/res pàg.229
Els estudis d’occità a la Universitat/La ràdio en occità.

.Hongria. Escriutores hongareses	pàg.230
.La cultura sami	
Noruega. Escriutores noruegues	pàg.231
.Knut Hamsun. Premi Nobel	pàg.232
.Regne Unit. Article sobre Escòcia (diari)	pàg.237
.Sobre el gaèlic i el gal.les	pàg.238
.Les llengües cèltiques	pàg.241
.Els noms autòctons de les llengües	pàg.242
.Article sobre el qüestionament de la supremacia de l'anglès	pàg.246
.Article "La Vanguardia": "Més de la meitat de les 5.000 llengües existents desapareixerà el proper segle".	pàg.249
.Webs i/o activitats o associacions d'interès	pàg.252
.....	

9. Bibliografia

Referències bibliogràfiques sobre interculturalitat

- .Abdallah-Pretceille, Martine (1996). *Relations et apprentissages interculturels*. Paris.(PUF)
- .Banks, James A. Ed.(1999). *Multicultural education, transformative knowledge and action: historical and contemporary perspectives*. New York: Teachers College Press
- .Cavallini, G.(1977):*L'insegnamento interdisciplinare:teoria e pratica*.Milà.Emme.
- .Conseil d'Europe(1987):*L'interculturalisme:Théorie et pratique.Projet núm.7.Editions su Conseil de L'Europe*.Strasbourg.
- .Decroly, O.(1997):*La funció de la globalització i altres escrits*.Vic.Eumo.
- .Dadsi, Driss: *Particularisme et universalisme: la problématique des identités*. Strasbourg.Conseil de l'Europe, 1995.
- .Dossier *Immigració, integració i llengua* (1997).Seminari de Treball(14 i 15 nov 1997).Comissió Europea, Generalitat de Catalunya, Diputació de Barcelona, Ajuntament de Barcelona i CCOO.
- .Generalitat de Catalunya. Departament d'Ensenyament(1996): *Orientacions per al desplegament del currículum. "Educació Intercultural"*.
- .González Lucini, F.(1993):*Educación en valores, transversalidad y reforma educativa*.Signos, núm.10 p.62-67
- .Giroux,H.(1990):*Globalització i interdisciplinarietat*.Monogràfic del núm 81-82 de Guix, Juliol-agost 1984.
- .*Manifest per una Escola Intercultural a Perspectiva Escolar*,177. Setembre 1993.pp.66-69
- .Parcerisa, A.(1996):*Materiales curriculares.Cómo elaborarlos, seleccionarlos y usarlos*.Barcelona.Graó.

- .Puig i Moreno G.(1993):*La integració escolar dels fills de migrants a Europa i Catalunya a "L'educació intercultural"* .Revista Guix, 184 .Barcelona
- .Scurati, C;Damiano, E.(1974):*Interdisciplinariidad y didáctica*.La Coruña.Adara.
- .Sèvres. Revue internationale d'éducation.(mars 1998): "*Enseigner la diversité culturelle*".
- .Torres Santomé,J.(1994):*Globalización e interdisciplinariidad:el currículum integrado*.Madrid.Morata.
- .Yus, R.(1996):*Temas transversales y educación global. Una nueva escuela para un humanismo mundialista*.Aula de Innovación Educativa, núm.51, p.5-12.
- .Zabala, A.(1999):*Enfocament globalitzador i pensament complex.Una resposta per a la comprensió i intervenció en la realitat*.Barcelona. Graó.

.....

Referències bibliogràfiques generals sobre literatura i interculturalitat:

- .Abraham, Roger(1990): *The Man-of-Words in the West Indies:Performance and emergence of creole culture and talking black*.N.York.Braithwaite.
- .Bailey, Alison(1996): *China literature*.NewYork. Oxford Press.
- .Benstock, Shari (1992):*Mujeres de la rive gauche*.Barcelona.Lumen.
- .Berrian, Brenda (1992):*Bibliography of African Women Writers*. London.Bloomsbury.
- .Beutin, W.i d'altres.(1989):*Historia de la literatura alemana*.Madrid.Cátedra.
- Bloomsbury Guide to Women's literature*(1992). Edited by Claire Buck.London. Bloomsbury.
- .Bordons, G.;Díaz-Plaja Anna (1992):*Literatura comparada.Propostes de treball*.Barcelona, Ed.Empúries.
- .Camps, Anna;Milián, Marta(1990):*L'espai de la didàctica de la llengua i la literatura.*, Barcelona, revista Interaula.
- .Clouard,H.(1969):*Historia de la literatura francesa*.Madrid.Guadarrama.
- .Creighton, Al (1996): *West Indies*.N.York.Oxford Press.
- Cremades, M.Angeles;Rodes Gisbert i d'altres (1991):*Materiales para coeducar.El comentario de textos:aspectos cautivos*.Madrid.Mare Nostrum.
- .Cronin, Richard(1996): *Indian writers*.New York.Oxford Press.
- .Cuadernos para la Coeducación(1994): *Doce escritoras y una guía bibliográfica*. Barcelona.ICE Universitat Autònoma de Barcelona.
- .Deane, Seamus. *A short story of Irish literature*.London.Bloomsbury.
- .Dronke, P.(1992):*Women writers of the Middle ages*.London .Bloomsbury.
- .Garulo, Teresa (1986):*Dîwân de las poetisas de al-Andalus*.Madrid.Hiperion.
- .Guggenheim,M.:*Women in French Literature. (op.cit.)*
- .Guillén, C.(1985):*Entre lo uno y lo diverso*.Barcelona, Ed.Crítica.
- .Harding, Jeremy(1996): *African Writers*.New York.Oxford Press.

.Huichi, Kato(1998):History of Japanese Literature.Ed.Japan.Classic Paperback.

Icària ed. Col.lecció:Compañía de letras(Escritoras índias, rusas, etc.)

. Interseccions. Literatura entre continents. Translit. Ed. Virus.

Interseccions. Rostres d'europa. Translit. Ed. Virus.

.Interseccions. Nòmades de les paraules. Translit. Ed. Virus.

.Interseccions. Literatura diversa 97. Translit. Ed. Virus.

.Irving,Robert (1996):Arab Countries.New York.Oxford Press.

Iz, Fahir(ed.)(1992): A bibliographical Dictionary of significant figures in Turkish literature and contemporary turkish writers.

.Las Literaturas del mundo(col.lecció).Latinoamérica.Ed.Losada.

.Miralles, Lledó, Otero, Ribelles (1996):Elles i la seva obra.Barcelona, Laertes.

.Martín de Riquer y José M.Valverde(1984): Historia de la literatura universal (12 vol).Barcelona.Planeta.

.Levine, Marson and Waldman (1993):Spanish Women Writers. A Bio-Bibliographical Source Book. London.Greenwood Press.

.Pageaux, Daniel-Henri (1994): La littérature générale et comparée. Armand Colin.

.Pérez,C.(1975): Literatura norteamericana.Barcelona.Planeta.

.Pla d'acció per a la igualtat d'oportunitats de les dones.Ensenyament.(1991): Projecte ECO. Material per a l'estudi no androcèntric de la literatura.Barcelona. Ajuntament de Barcelona.

.Schmeling, M.(1984):Teoría y praxis de la literatura comparada.Barcelona/Caraca, Ed.Alfa.

.Showalter, Elaine(1977):A literature of their own.London. Virago.

.Sturrock, John (1996): The Oxford Guide to Contemporary writing.New York.Oxford Press.

.Thorlby, A.(1969):European literature.London.Penguin Books.

.Topper Uwe (1997): Cuentos populares de los bereberes. Miraguano Ediciones.

.....

ÀSIA

BIBLIOGRAFIA

ÍNDIA

."Antología de cuentos de la Índia i Tíbet (recopilación de Ramiro Calle). Arca de la Sabiduría. Edaf.

.Escritoras índias". Compañía de letras.Icaria editorial. Barcelona, 1991 (les escriptores que hi consten són:

-Meena Alexander

-Wajida Tabassum

**-Binapani Mohanty
-Rajee Seth
-K.Saraswathi Amma
-Ajeet Cour
-Chudamani Raghavan
-Indira Goswami
-Dhiruben Patel
-Bani Basu**

."Women writing in India. 600 b.C to the present. "Edited by Susie Tharu and K. Kalita. Oxford India Paperbacks. Calcuta, 1995.

ISRAEL

."Escritoras israelíes". Compañía de Letras. Icaria Editorial.Barcelona, 1992.

JAPÓ

Matsuo BASHOO, Camí vers terres pregones. ("Camino hacia tierras hondas. Senda d´Oku.)Hiperión.

Yosa BUSON, Selecció de haikús. ("Selección de jaikús". Hiperión)

Issa KOBAYASHI, Cinquanta haikús ("Cincuenta jaikús") Hiperión.

Rías de Tinta. Literatura de mujeres en francès, gallego y castellano. Antología bilingüe. (Marta Segarra, Helena González, Francesco Ardolino (Editores). Edicions Universitat de Barcelona. Barcelona, 1999.

Masaoka SHIKI, Cent haikús ("Cien jaikús". Hiperión)

HAIJIN, Antologia de haikús. ("Antologia de jaikús). Hiperión.

Antonio CABEZAS, Haikús immortals. ("Jaikús inmortales". Hiperión)

Fernando RODRÍGUEZ-IZQUIERDO. El haikú japonès. Història i traducció ("El haikú japonès. Histtòria y traducción". Hiperión)

Cantars d´Ise (Ise MONOGATARI). ("Cantares de Ise". Hiperión)

Manioshu, Col.lecció per a mil generacions ("Colección para mil generaciones". Hiperión)

TAKUBOKU, Un grapat de sorra ("Un puñado de arena". Hiperión)

Antonio CABEZAS, "La literatura japonesa" .Hiperión.

Lúis CAEIRO, Contes i tradicions japoneses ("Cuentos y tradiciones japoneses".Hiperión)

Ijara SAIKAKU “Cinco amantes apasionadas”. Hiperión.
“Hombre lascivo y sin linaje”. Hiperión.
Kenko YOSHIDA. “Tsurezuregusa. Ocurrencias de un ocioso”. Hiperión.

Kamo no CHOOMEI “Un relato desde mi choza” Hiperión.
Albert TORRES, “Kanji, la escritura japonesa”. Hiperión
Marguerite YOURCENAR, “Una vuelta por mi cárcel”. Punto de Lectura, 2001.

KURDS.

Mehmed UZUN. Antología de la literatura kurda.
“La poursuite de l’ombre”. Phebus. París, 1999

Altres escriptors kurds:

Kadri Kan (poeta)

Mevlana Halid (poeta i pensador segle XIX)

Erebê Chemo(novel.lista). “El pastor kurdo”. Institut Kurd de París, 1999.

TÍBET

Tshanyang GYATSO “Canciones líricas del sexto Dalai Lama”. Hiperión-

TURQUIA

.”Estambul. Letras de viaje”. Acento editorial. Madrid, 1998.

VIETNAM

“Fleurs du pamplemoussier. Femmes et poésie au Vietnam.” recull, pròleg i notes de **Huú Ngoc/ Françoise Corrèze**. L’Harmattan. París, 1984.

“Histoire de la littérature Vietnamiennne”. Editions des Sciences Sociales, 1980.

“Les Bibliographies sommaires des écrivains du Vietnam”. Editions des Sciences Sociales, 1998.

Ho XUAN HONG, “Perfume primaveral”. Hiperión.

.....

XINA

Su DONGPO “Recordando el pasado en el Acantilado Rojo y otros poemas”. Hiperión.

Guillermo DAÑINO, “La pagoda blanca”. Poemas de la dinastia Tang. Hiperión.

Alexander HOLSTEIN, “100 koans del budismo Chan”. Arca de Sabiduría, Edaf.

Taisen Deshimaru, “Preguntas a un maestro Zen”. Clásicos Kairós.

**Kazuko OKAKURA “El libro del te”. Clásicos Kairós.
Poesía clásica china. (Antología de Goujian Chen). Càtedra.**

Daisetz T.Susuki, “Vivir el Zen”.Clásicos Kairós.

“101 Cuentos básicos de la China”, Arca de Sabiduría, Edaf, Madrid, 1996(recopil.lació de Ramiro Calle i Chang Shiru).

.Shanghai. Letras de Viaje. Editorial Acento.

.....

ÀSIA

AUDIOVISUALS: VÍDEO/ CINEMA

.”Adibasis. Descalzos por la jungla”. Direcció Camen Sarmiento. Documental TV.

.”Amelia Earhart: el vuelo final.” Direcció: Yves Simoneau. Producció EUA, 1994.

“El círculo”.Dr.Jafar Panahi. 2001 (Iran)

.”La balada del Sad Café”.direcció Callou, Simon. 1991. 97´ (adaptació teatral).

.”El club de la buena estrella”.direcció: Wang, Wayne.1993. 138´

.”Benazir Bhutto”, realització. Duval, Etienne.1994.(documental)

.”Cabalgando sobre la tormenta”. Realització O´Kane, Massie.55´(documental) (Iraq)

.”Xiang Kai-Shek”. Realització: Lansburg, Alan. 1963 (documental) 30´

.”Filles de la guerra”. Sekiguchi, Narico, 1989-90. 60´(documental)

.”Filles que ningú vol”. 1993. 30´(Índia)

.”Índia cabaret”. Realització Nair, Mira.1986.60´(documental).Índia.

.”Las lágrimas de las niñas tailandesas”. Realització: Schickling, Katarina.

.”El pequeño cooli”.realització: Nhue Giant, Pham. Vietnam, 1992.25´(reportatge)

.”Per amor a l’Índia”.realització :Lamour, Catherine. 1996.(documental)

.”Samoa: un mito de los mares del sur”.realització: Caspar, Ute. 1996 (documental), 45´

.”Soy gitano”.realització: Castelló, Júlia. 1997. 30´(documental)

.”Tres muchachas de la India”. Realització: Oliveras, Alberto. 1984. 53´(documental)

.”El vel de la mort”. Realització: Frenkiel, O-Portenier, G. 1998. 50´

.”Gabbeh”. Direcció: Makhmalbaf, Mohsen. 1995, 74´(llargmetratge. Iran)

“Adios a mi concubina”, Kaigé, Chen. Xina, 1993. Llargmetratge.

.”Canción del exilio”. Hui , Ann. Xina, 1989. 98´(llargmetratge).

.”Charulata”. Ray, Satyajit. 1964.114´llargmetratge (India)

.”Comer, beber, amar”. Lee, Ang. 1993. Llargmetratge.125´(Xina).

.”La dama de Sanghai”. Welles, Orson. 1947. Llargmetratge.90´.

.”Dos mujeres virtuosas”. Jianzhong, Huang. 1988.Xina. llargmetratge, 101´.

- ."El expreso de Shanghai". Von Stenberg, Joseph, 1932. Llargmetratge, 77´.
- ."El silencio". Mohsen Majmalbaf, 1998. (Tadjikistan-França-Iran)
- ."Fuego". Metha , Deepa.(directora).1996. llargmetratge, 105´.
- ."Hamam. El baño turco". Ferzan Ozpetek, 1997 (Itàlia-Turquia-Espanya) llargmetratge.
- ."Ju Dou, Semilla del crisantemo". Yimou, Zhang. 1990. Llargmetratge, 94´.
- ."La linterna roja". Yimou, Zhang. 1991. Llargmetratge, 126´.
- ."La muchacha de Hunan". Fey, Xie.1986. llargmetratge, 102´
- ."Mrs. versus mistress". Alter, Naftali. 1985. Llargmetratge, 90´(Israel).
- ."La mujer en la arena". Teshigahara, Hiroshi. 1963. Llargmetratge.110´(adaptació literària).
- ."El globo blanco". Jafar PANAHI, 1995. (Iran).Llargmetratge.
- ."El mundo de Bimala". Ray, Satyajit. 1984. Llargmetratge, 137´(adaptació literària)(Índia)
- ."El rey de las màscaras". Wu TIAMMING 1998(Xina). Llargmetratge.
- ."Oriente es Oriente". Damien O´DONNELL. 1999. (Pakistan-Anglaterra). Llargmetratge.
- ."Oriente y Occidente". Ivory, James. 1982. Llargmetratge, 130´.
- ."Pasaje a Bombay". Ivory, James. 1996. Llargmetratge. 115´
- ."La reina de los bandidos". Kapur, Shekhar. 1994. Llargmetratge, 119´(Índia).
- ."El rey de las màscaras". Tianming , Wu. 1996. Llargmetratge, 101´(Xina).
- ."Salaam Bombay". Nair, Mira. 1988. Llargmetratge.113´(Índia).
- ."Sorgo rojo". Yimou, Zhang. 1987. Llargmetratge.95´(Xina).
- ."Vivir". Yimon, Zhang, 1994. (Xina). llargmetratge

.....

Algunes Webs d´interès

- www.xtec.es (Escola Oberta. Educar en la diferència)
- www.forum2004
- www.unesco.com
- www.edualter.com
- [www.celebration of women. com](http://www.celebrationofwomen.com)
- www.escriptoras.com
- www.guiadelmundo

.....

EUROPA BIBLIOGRAFIA

- .**Antología de la lírica alemana actual.** Edición de José Minguez. El Bardo, 1986.
- Antología de la poesía suiza francesa contemporánea.** Edición de Mario Camelo y Norberto Gimelfarb, bilingüe. El Bardo, 1995.
- .**Antología de la poesía suiza alemana contemporánea.** Edición de Hans Leopold Davi. El Bardo, 1998.

- .**Catorze poetas italiano actuales.** Edición de Carlo Fabreti. El Bardo, 1988.
- .**El Bardo (1964- 1974). Memoria y antología.** Edición de José Batlló. El Bardo, 1995.
- .**Nueva Antología de la poesía neerlandesa.** Edición de Francisco Carrasquer. El Bardo, 1988.

- .**Escritoras rusas.** Icària Editorial.Barcelona, 1997
- .**Una antología de cuentos populares. “Caperucitas, cenicientas y marisabidillas”.** Selecció d’Àngela Carter. Edhasa. Barcelona, 1992.
- .**Voces en el silencio. Poesía lituana contemporánea.** Edición de Biruté Ciplijauskaitė. El Bardo, 1991.
- . **“Rías de tinta. La literatura de mujeres en francés, gallego e italiano.Antología bilungüe”** Marta Segarra/Helena González, Francesco Ardolino. Edicions Universitat de Barcelona.Barcelona, 1999.
- .**XI festival Internacional de Poesia de Barcelona,** Ajuntament de Barcelona, Àrea de Cultura, 1995.
- .**XIIè festival Internacional de poesia de Barcelona.** Institut de Cultura. Ajuntament de Barcelona, Barcelona,1996.
- .**XVè Festival Internacional de Poesia de Barcelona, 1999.** Institut de Cultura. Barcelona, 1999.

.....

ÀFRICA

BIBLIOGRAFIA GENERAL

- .Berrian, Brenda (1992):Bibliograhpy of African Women Writers. London.Bloomsbury.
- .Bloomsbury Guide to Women´s literature(1992). Edited by Claire Buck.London. Bloomsbury.
- .Bordons, G.;Díaz-Plaja Anna (1992):Literatura comparada.Propostes de treball.Barcelona, Ed.Empúries.
- .Camps, Anna;Milián, Marta(1990):L´espai de la didàctica de la llengua i la literatura., Barcelona, revista Interaula.
- .Garulo, Teresa (1986):Dîwân de las poetisas de al-Andalus.Madrid.Hiperion.
- .Guggenheim,M.:Women in French Literature. (op.cit.)
- .Guillén, C.(1985):Entre lo uno y lo diverso.Barcelona, Ed.Crítica.
- .Harding, Jeremy(1996): African Writers.New York.Oxford Press.
- .Irving,Robert (1996):Arab Countries.New York.Oxford Press.
- .Iz, Fahir(ed.)(1992): A bibliographical Dictionary of significant figures in Turkish literature and contemporary turkish writers.
- .Las Literaturas del mundo(col.lecció).Latinoamérica.Ed.Losada.
- .Martín de Riquer y José M.Valverde(1984): Historia de la literatura universal (12 vol).Barcelona.Planeta.
- .Schmeling, M.(1984):Teoria y praxis de la literatura comparada.Barcelona/Caraca, Ed.Alfa.
- .Showalter, Elaine(1977):A literature of their own.London. Virago.
- .Sturrock, John (1996): The Oxford Guide to Contemporary writing.New York.Oxford Press.

.Topper Uwe (1997): Cuentos populares de los bereberes. Miraguano Ediciones.

.....

BIBLIOGRAFIA SOBRE EL PENSAMENT TRADICIONAL I LA CULTURA DE L'ÀFRICA NEGRA:

- Arnau, Arturo, sel. "Fábulas africanas", Mundo Negro, Madrid, 1990.
Griaule, Marcel, "Dios de agua", Altafulla, Barcelona, 1987.
Ilombe, Raquel, "Leyendas guineanas", Doncel, Bilbao, 1981.
Inongo-Vi, Makome, "Benamas"(Monstres), OES, Barcelona, 1993.
Interseccions. Literatura entre continents. Ed. Virus.Barcelona, 1999.
Knappert, Jan "Reyes, Dioses y espíritus de la mitología africana, Anaya, Madrid,1988.
Kuzwayo, Ellen "Siéntate y escucha", Horas y horas, Madrid, 1997.
Lessing, Doris, "Cuentos africanos", 3 vols. Alianza, Madrid, 1984-1987.
Marco, Rafel, "El árbol y la liana: Cuentos del África occidental", Mundo Negro, Madrid, 1993.
Mbiti, John, "Entre Dios y el tiempo", Mundo Negro, Madrid, 1990.
.."Palabras de África".selección por G.Dumestre. Ediciones B, Grupo Zeta.Barcelona, 1999.
- V.Pereyra/L.M.Mora, "Literaturas africanas.De las sombras a la luz".Ed.Mundo Negro, Madrid, 1988. (inclou bibliografia
- Riana Scheepers, "Mujeres zulúes".Icaria editorial, , Barcelona, 1988.
Shengor, Léopold Sédar, "Cuentos de sombra", Visor, Madrid, 1980.
Tutuola, Amos, "El bebedor de vino de palma", Júcar, Gijón, 1974.
U'tamsi Tchicaya, " Leyendas africanas", José J.de Olañeta, Palma de Mallorca, 1988.
VV.AA, Poesia africana, Zero, Madrid, 1971.
.XIIè Festival internacional de poesia de Barcelona, 1996.Institut de Cultura.
.XIIIè festival internacional de poesia de Barcelona, 1997. Institut de Cultura.
.XVè festival internacional de poesia de Barcelona 1999. Institut de Cultura.

BIBLIOGRAFIA SOBRE EL MAGRIB

.MAGREG. "Encrucijada de literaturas magrebíes". Leonor Merino. Centro Francisco Tomás y Valiente. UNED.Alcira (Valencia), 2001.
(Les pateres són quotidianes a Espanya però la presència de la literatura actual del Marroc, Argèlia i Tnísia és gairebé inexistent. Per això aquest llibret és molt oportú, ja que mostra autors i autores i tendències i molta bibliogafia espanyola i francesa.)

-ALONSO MENESES, G.: "Religiosidad e identidad bereber" , in rev. Studia Africana, nº 4, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1993.

- "Algèria: La mordassa militar i el vel integrista" , in rev. L'Avenç, nº 188, Barcelona, enero 1995.

- "La etnogénesis africana de las culturas aborígenes canarias" , in rev.

Studia Africana, nº 7, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1996.

ARKOUN, M.: Llengües, societat i religió al Magreb independent, in Mª Angels Roque, 1994.

BALTA, P.: "L'héritage berbère" , diario Le Monde, 25 de febrero 1990. Le Maghreb: des indépendances à l'an 2000. Ed. La Découverte, Paris, 1984 (hay traducción en castellano).

- "El desconocimiento argelino" , diario El País, 13 de enero 1992.

BASSET, R.: "Recherches sur la religion des berbères" , in revue de L'Histoire des Religions, Paris, 1910.

BEN SALEM, Lilia: Changement social et transformation des valeurs dans les sociétés rurales du Maghreb. Ponencia presentada al Simposium: Mutació del sistema de valors en les societats europees i magrebines. ICEM, Barcelona, 12, 13 y 14 de noviembre 1991.

BENABOU, M.: La résistance africaine à la romanisation. Université de Paris-Sorbonne, 1976.

BESSIS, Sophie: Mujeres del Magreb. Madrid, horas y HORAS, la editorial feminista, 1994.

BERTAUX, Pierre: Africa. Madrid, Siglo XXI, 1980.

BERTHELOT, S.: Antigüedades Canarias. Goya Edic. Tenerife, 1980.

BOUKOUS, A.: "Normalisation d'une dénomination: berbère, amazigh" , in Tamunt, del 3 de abril 1994.

CAMPS, Gabriel: Berberes: aux marges de l'histoire. Horizons Neufs, éd. des Hespérides, Toulouse, 1980.

- Els berebers, mite o realitat, in Maria Angels Roque, 1994.

CARDIN, Alberto: Movimientos religiosos modernos. Salvat, Barcelona, 1986.

- Tientos Etnológicos. Júcar, Oviedo, 1988.

CASTIGLIONI, Angelo e Alfredo y NEGRO, Giancarlo: Fiumi di pietra. Archivio della preistoria sahariana. Ed. Lativa, Varese, 1986.

CERVELLO, J.: Sobre la formación de la civilización y la monarquía faraónicas. Un estudio sociológico e histórico-religioso. Tesis doctoral (Universidad de Barcelona), 1995.

CORTES, J.: El Corán. Edit. Nacional, Madrid, 1984.

CRUISE O'BRIEN, D. B.: "Les comunitats musulmanes i l'estat a l'Àfrica" ,
in *Studia Africana*, nº 2, Centro de Estudios Africanos, Barcelona, 1991.

CUBILLO FERREIRA, A.: *Antropónimos guanches y berberes*. S/C. de
Tenerife,
1985.

DELCAMBRE, Anne-Marie: *Mahoma, la voz de Alá*. Edit. Aguilar, Madrid, 1989.

- *El Islam*. Talasa ediciones, Madrid, 1993.

DERMENGHEM, E.: *Le culte des saints dans l'Islam Maghrébein*. Gallimard,
Paris, 1954.

DJIAIT, H.: *Historia General de Àfrica*, Vol. I. Tecnos-Unesco, Madrid, 1982.

- *Europa y el Islam*. Edic. Libertarias, Madrid, 1990.

DOUTTE, E.: *Magie et Religion dans l'Afrique du Nord*. Paris, 1984

DUBY, George: *Atlas Histórico Mundial*. Barcelona, Debate, 1989.

EPALZA, Mikel de (dir.): *L'islam d'avui, de demà i de sempre*. Edit. Proa,
Barcelona, 1994.

FOUCAULD, Charles: *Dictionaire Touareg-Français (dialecte de l'Ahaggar)*.
Imprimerie Nationale de France, Paris, 1952.

GELLNER, E. & MICAUD, Ch. (Ed.): *Arabs and Bereber*. Duckworth, London,
1973.

GÓMEZ-TABANERA, J-M.: "Las culturas africanas" . H.^a del Viejo Mundo, nº
14, *Historia* 16, Madrid, 1988.

HOORIE, C. & CHIPPINDALE, P.: *¿Qué es el Islam?* Alianza editorial, Madrid,
1994.

INIESTA, Ferrán: *Antiguo Egipto. La nación negra*. Sendai. Hospitalet del
Llobregat, 1989.

- *El planeta negro. Aproximación histórica a las culturas africanas*.
Madrid, 1992.

KEENAN, J.: *Los pueblos de la tierra*, vol. III. Birlan, San Sebastián,
1976.

KHOURY, A-Th.: *Los fundamentos del Islam*. Edit. Herder, Barcelona, 1981.

LE QUELLEC, J-L.: *Symbolisme et art rupestre au Sahara*. Paris, 1993.

- LÓPEZ, B. y otros: España-Magreb, siglo XXI. Mapfre, Madrid, 1993.
- MATAS, J.: La estructura social de los bereberes (los seksawa), en VVAA, 1981.
- MERNISI, Fátima: El miedo a la modernidad. Islam y democracia. Edic. de Oriente y Occidente, Madrid, 1992.
- El poder olvidado. Icaria, Barcelona, 1995.
- MONES, H.: "La conquista del norte de Africa y la resistencia bereber" , en Historia General de Africa III. Madrid, 1992.
- MONTAGNE: Les bereberes et le Makhzen dans le sud du Maroc. Afrique Orient, Casablanca, 1989.
- PISANI, E.: "Los tuaregs y nosotros" , en diario El País, 17 de febrero, 1992.
- RACHET, M.: "Rome et les Berbères. Un problème militaire d'Auguste á Dioclétien" . Revue D'Etudes Latines, Vol 110, Bruxelles.
- RACHIK, Hassan: Sacre et Sacrifice. Dans le Haut Atlas Marocain. Edit. Afrique-Orient, Casablanca, 1990.
- RODISON, M.: La Fascinación del Islam. Júcar, Madrid, 1988.
- ROQUE, M-A.: Les cultures del Magreb. ICEM, Barcelona, 1994.
- SEGURA, A.: El Magreb: del colonialismo al islamismo. Universidad de Barcelona, 1994.
- SERVIER, J.: Tradition et civilisation berbères. Ed. du Rocher, 1985.
- SIX, J.F.: Vida de Charles Foucauld. Taurus, Madrid, 1966.
- SOLA, Emilio: Argelia, entre el desierto y el mar. Mapfre, Madrid, 1994.
- SUÁREZ ROSALES, M.: Vocabulario de Mazigio moderno (español- mazigio). Agüere (La Laguna). Tenerife, 1989.

Bibliografía sobre crítica feminista pel que fa a Literatures Africanes

- Van Niekerk, Annemarie. "Aspects of Race, Class and Gender in Jayapraga Reddy's On the Fringe of Dreamtime and Other Stories." Unisa English Studies: Journal of the Department of English. 30.2 (1992): 35-40.

Salti, Ramzi M. "Feminism and Religion in Alifa Rifaat's Short Stories." *International Fiction Review*. 18.2 (1991): 108-12.

Interviews:

Roberts, Sheila. *Between the Lines: Interviews with Bessie Head, Sheila Roberts, Ellen Kuzwayo, Miriam Tlali*. Ed. by Craig MacKenzie and Cherry Clayton. Grahamstown: National English Literary Museum, 1989.

Sobre al Sa'dawi, Nawal

Desai, Gaurav and David Chioni Moore. "Feminism and an Arab Humanism: An Interview with Nawal El Saadawi and Sherif Hetata, March 2, 1993." *SAPINA Bulletin*. 5.1 (1993): 28-51.

Malti-Douglas, Fedwa. *Men, Women and God(s): Nawal El Saadawi and Arab Feminist Politics*. Berkeley: University of California Press, 1995.

Mitra, Madhuchhanda. "Angry Eyes and Closed Lips: Forces of Revolution in Nawal el Saadawi's *God Dies by the Nile*." *Violence, Silence, and Anger: Women's Writing as Transgression*. Ed. Diedre Lasgari. Charlottesville: UP of Virginia, 1995. 147-57.

Park, Heong Dug. *Nawal al Sa'adawi and Modern Egyptian Feminist Writings*. Diss. University of Michigan, 1988. Ann Arbor: UMI, 1989. AAC 8821634.

Tarabishi, Jurj. *Woman Against Her Sex: A Critique of Nawal el-Saadawi with a reply by Nawal el-Sadaawi*. London; Brooklyn, NY: Saqi Books, 1988.

Interviews:

El-Sa'dawi, Nawal. "Living the Struggle: Nawal el Saadawi Talks about Writing and Resistance." Interview by Sherif Hetata and Peter Hitchcock. *Transition: An International Review*. 61 (1993): 170-79.

---- "Writing Is Power." Interview by Rosmary Clunie. *West Africa* 3598 (Aug. 18, 1986): 1735-36.

Sobre Sadj, Abdoulaye

Wallace, Karen Smyley. "A Search for Identity: The Alienated Female Persona in Some Francophone African Novels." *Rendezvous: Journal of Arts and Letters*. 22.2 (1986): 32-38.

---- "Women and Alienation: Analysis of the Works of Two Francophone Writers." *Ngambika: Studies of Women in African Literature*. Ed. Carole Boyce Davies and Anne Adams Graves. Trenton, NJ: Africa World Press, 1986. 63-73.

Sobre Salih, al Tayyib

Davidson, John E. "In Search of a Middle Point: The Origins of Oppression in Tayeb Salih's Season of Migration to the North." *Research In African Literatures*. 20.3 (1989): 385-400.

Ghattas-Soliman, Sonia. "The Two-Sided Image of Women in Season of Migration to the North." *Faces of Islam in African Literature*. Ed. Kenneth W. Harrow. Portsmouth: Heinemann, 1991. 91-103.

Sobre Naguib Mahfouz

Scott, Pauline Marie. *Writing, Rewriting, and Unwriting the Renaissance: Takieddine-Amyuni, M. "Images of Arab Women in "Midaq Alley" by Naguib Mahfouz, and Seasons of Migration to the North by Tayeb Salih."* *International Journal of Middle East Studies* 17.1 (1985): 25-36.

.....

Barash, Carol L. "Virile Womanhood: Olive Schreiner's Narratives of a Master Race." *Speaking of Gender*. Ed. Elaine Showalter. New York: Routledge, 1989. 269-81.

Clayton, Cherry. "Olive Schreiner: Paradoxical Pioneer." *Women and Writing in South Africa: A Critical Anthology*. Ed. Cherry Clayton. Marshalltown: Heinemann Southern Africa, 1989. 41-59.

---- "Women Writers and the Law of the Father: Race and Gender in the Fiction of Olive Schreiner, Pauline Smith and Sarah Gertrude Millin." *English Academy Review*. 7 (1990): 99-117.

Winkler, Barbara Scott. "Victorian Daughters: The Lives and Feminism of Charlotte Perkins Gilman and Olive Schreiner." *Critical Essays on Charlotte Perkins Gilman*. Ed. Joanne B. Karpinski. New York: G.K. Hall, 1992. 173-83.

Sobre Leila Sebbar

DuPlessis, Nancy. "Leila Sebbar: Voice of Exile." *World Literature Today*. 63.3 (1989): 415.

Mortimer, Mildred. "On the Road: Leila Sebbar's Fugitive Heroines." *Research in African Literatures*. 23.2 (1992): 195-201.

Orlando, Valerie. "A la recherche du 'devenir femme' dans le Troisieme Espace de Culture: Sherazade: 17 ans, brune, frisee, les yeux verts de Leila Sebbar." *Women in French Literature*. 2 (1994): 19-31.

Sobre Sembene Ousmane

African Literature. Ed: Carole Boyce Davies and Anne Adams Graves. Trenton, NJ: Africa World, 1986. 195-204.

Ijere, Muriel. "La Condition feminine dans Xala de Sembene Ousmane." *Revue de Litterature et de Esthetique Negro-Africaine*. 8 (1988): 36-45.

---- "Sembene Ousmane et l'institution polygamique." *Ethiopiennes*. 5.1-2 (1988): 173-84.

Lee, Sonia. "The Awakening of the Self in the Heroines of Sembene Ousmane." *Sturdy Black Bridges*. Ed. Roseann P. Bell, Bettye J. Parker and Beverly Guy-Sheftall. Garden City, NY: Anchor Books, 1979. 52-60.

Linkhorn, Renee. "L'Afrique de demain: Femmes en marche dans l'oeuvre de Sembene Ousmane." *Modern Language Studies*. 16.3 (1986): 69-76.

Makward, Edris. "Women, Tradition, and Religion in Sembene Ousmane's Work." *Faces of Islam in African Literature*. Ed. by Kenneth W. Harrow. Portsmouth: Heinemann, 1991. 187-99.

Sircar, Roopali. "Women and Resistance: Women in Sembene Ousmane's *God's Bits of Wood*." *Africa Quarterly*. 34.3 (1994): 146-68.

.....

Wallace, Karen Smyley. "A Search for Identity: The Alienated Female Persona in Some Francophone African Novels." *Rendezvous: Journal of Arts and Letters*. 22.2 (1986): 32-38.

---- "Women and Alienation: Analysis of the Works of Two Francophone Writers." *Ngambika: Studies of Women in African Literature*. Ed. Carole Boyce Davies and Anne Adams Graves. Trenton, NJ: Africa World Press, 1986. 63-73.

Julien, Eileen. "Avatars of the Feminine in Laye, Senghor and Diop." *From Dante to Garcia Marquez: Studies in Romance Literatures and Linguistics*. Gene H. Bell-Villada, Antonio Gimenez, and George Pistorius. Williamstown, MA: Williams College, 1987. 336-48.

Wake, Clive. "Practical Criticism or Literary Commentary." *Research in African Literatures*. 16.1 (1985): 5-19.

Sobre Sofola , Zulu

Fido, Elaine Savory. "A Question of Realities: Zulu Sofola's *The Sweet Trap*." *ARIEL: A Review of International English Literature*. 18.4 (1987): 53-66.

Interviews:

Sofola, Zulu. "Interview with Zulu Sofola." Interview by Ezenwa-Ohaeto. Sage. 5 (Summer 1988): 66-7.

De Sousa, Noemie

Elder, Arlene A. "'... Who Can Take the Multitude and Lock It in a Cage?': Noemia de Sousa, Micere Mugo, Ellen Kuzwayo: Three African Women's Voices of Resistance." *Matatu: Journal for African Culture and Society*. 3.6 (1989): 77-100.

Sobre Mariama Bâ

Jaccard, Anny Claire. "Les Visages de l'Islam chez Mariama Ba et Aminata Sow Fall." *Nouvelles du Sud*. 6 (1986-1987): 171-82.

Stringer, Susan. "Cultural Conflict in the Novels of Two African Writers, Mariama Ba and Aminata Sow Fall." Sage. Supplement (1988): 36-41.

Wills, Dorothy Davis. "Economic Violence in Postcolonial Senegal: Noisy Silence in Novels by Mariama Ba and Aminata Sow Fall." *Violence, Silence and Anger: Women's Writing as Transgression*. Ed. Deirdre Lashgari. Charlottesville: University Press of Virginia, 1995. 158-71.

Interviews:

Fall, Aminata Sow. "Aminata Sow Fall: L'écriture au féminin." Interview by Francois Pfaff. *Notre Librairie*. 81 (1985): 135-8.

---- "Entretiens avec Aminata Sow Fall." Interview by Sonia Lee. *African Literature Association Bulletin*. 14.4 (1988): 23-26.

---- "An Interview with Senegalese Novelist Aminata Sow Fall." By Peter Hawkins. *French Studies Bulletin: A Quarterly Supplement*. 22 (1987): 19-21.

Sobre Soyinka, Wole

Bryan, Sylvia. "Images of Women in Wole Soyinka's Work." *African Literature Today*. 15 (1987): 119-30.

Davis, Christina. "Taiila: The Indian Women in Wole Soyinka's *Season of Anomy*." *Commonwealth Essays and Studies*. 8.1 (1985): 77-80.

Davies, Carole Boyce. "Maidens, Mistresses, and Matrons: Feminine Images in Selected Soyinka Works." *Interdisciplinary Dimensions of African Literature*. Ed. Kofi Anyidoho, Abioseh M. Porter, Daniel Racine, and Janice Spleth. Washington, DC: Three Continents, 1985. 89-99. Rpt. in *Ngambika: Studies of Women in African Literature*. Ed. Carole Boyce Davies and Anne Adams Graves. Trenton, NJ: Africa World Press, 1986. 75-88.

Jaccard, Anny Claire. "Portraits de femmes dans Les Interpretes de Wole Soyinka." *Nouvelles du Sud*. 2 (1985-1986): 99-127.

Layiwola, Dele. "Womanism in Nigerian Folklore and Drama." *African Notes: Journal of the Institute of African Studies*. 11.1 (1987): 27-33.

Lindeborg, Ruth H. "Is This Guerilla Warfare? The Nature and Strategies of the Political Subject in Wole Soyinka's *Ake*." *Research in African Literatures*. 21.4 (1990): 55-69.

Ndiaye, Marieme. "Female Stereotypes in Wole Soyinka's *The Strong Breed and The Lion and the Jewel*." *Bridges: An African Journal of English Studies*. 5 (1993): 19-24.

Ogundipe-Leslie, Molara. "The Representation of Women: The Example of Soyinka's *Ake*." *Re-Creating Ourselves: African Women and Critical Transformations*. Trenton, NJ: Africa World Press, 1994. 102-110.

Sethuraman, K. "The Role of Women in the Plays of Wole Soyinka." *World Literature Written in English*. 25.2 (1985): 222-227.

Sobre Sutherland, Efua.

Muhindi, K. "L'Apport de Efua Theodora Sutherland a la dramaturgie contemporaine." *Presence Africaine*. 133/134 (1985): 75-85.

Pearce, Adetokunbo. "The Didactic Essence of Efua Sutherland's Plays." *African Literature Today*. 15 (1987): 71-81.

Wilentz, Gay. "Writing for the Children: Orature, Tradition and Community in Efua Sutherland's *Foriwa*." *Research in African Literatures*. 19.2 (1988): 182-196.

Sobre Yacine, Kateb

Woodhull, Winifred. "Rereading Nedjma: Feminist Scholarship and North African Women." *Substance: A Review of Theory and Literary Criticism*. 21.3 (1992): 46-63.

.....

AUDIOVISUALS

."A propósito de los chicos, las chicas y el Islam". Nasrallah, Yoursy. 1995.80'(documental).

."Algèria.La revenjad'Alà". Realització, Berger, Jacob.1990.45'(documental)

."Dones d'Alger". Relització: Dehame, Kamal. 1992.60'(documental).

."Dones del Sahel". Realització: Roca, Lluïsa M. 1997.50'(documental).

."Doris Lessing". Realització. Tous, Miracle.1999.20'(documental. Literatura).

- . "Isabelle Eberhardt". Pringle, Jan. 1991. 89' Llargmetratge (literatura)
- . "El cielo protector". Llargmetratge (literatura Paul Bowles)
- . "El chico de Chaâba", Christophe RUGGIA, Algèria-França, 1998. llargmetratge.
- . "Esquimales y Tuaregs". Sarmiento, Carmen. 1984. 55' (documental)
- . "Làlia". realització: Sílvia Munt. 1999. 14' (documental creatiu)
- . "Las mil y una noches". Realització: VV.AA. 78' (documental)
- . "Las mujeres Bamako son hermosas". Succab-Goldman, Christian. 1995. 70' (documental).
- . "Mujeres en Argelia". Boix, Montserrat. 1999, 15' (documental).
- . "Paul Bowles. El mito de Tanger". Realització. Alda, Raul. 1992. 10' (documental-Literatura).
- . "Shahira". realització. Selwey, Shelley. Canadà, 1987. 55' (documental).
- . "El velo del Islam". 80' (documental).
- . "Las vidas de Jane y Paul Bowles". Realització: Domínguez, J. Martín. 1990, 70' (documental- literatura).
- . "Voces de la media luna". Widmayer, Elke. 1991. 30' (documental)
- . "Voces de mujeres en la oscuridad". 45' (documental) (font "Drac Màgic")

.....

Algunes Webs d'interès

- www.xtec.es (Escola Oberta. Educar en la diferència)
- www.forum2004
- www.unesco.com
- www.edualter.com
- [www.celebration of women. com.](http://www.celebrationofwomen.com)

.....

Per a consultar la bibliografia sobre els autors i les autores esmentades per països, cal consultar els annexos.